F 612
a.6.

Wali äiataat.

Tõeline perekonna lugu, mis armas ja õpetlik on lugeda.

Eestikeelde toimetanud

Head sõbrad.

[=Jaanus, J. K.]

Tallinnas.
Trükitud M. Tõnisson'i kuluga.

A. 6.

Wali äiataat.

Tõeline perekonna lugu, mis armas ja õpetlik on lugeda.

Eestikeelde toimetanud

Head sõbrad.

SIG. SOC. STUD.
+ESTONORUM.+
DORPATENS.

Trükitud M. Tõnisson'i kuluga.

Дозволено Цензурою. — Дерптъ, 12-го Октября 1889.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu
21395

Trükitud H. Mathiesen'i kirjadega Tallinnas 1890.

Wali äiataat.

I.

Londoni linna Belwedere uulits teeb Waterloo silla lähedal kaunis suure kõweruse, sest et ta poolringis ümber suure, ehitusepuude hoiukohaks olewa platsi läheb, mille taga hulk madalaid majakesi seisab.

Ühes nendest majadest elas juba mitu aastat weriwaene Markhamide perekond. Markhamid olekssiwad wõinud heaste elada, sest isa oli haritud mees, kes raamatupidamist põhjani mõistis ja kaubatallitustes aruldane osaw oli. Aga kahjuks oli ta petetud lootuste läbi joomise haigusesse langenud.

Georg Markham oli 21. aasta wanaduses rikka kaubahärra ainukese tütrega, kelle isa kaupluses ta haridust oli saanud, abielusse heitnud. Tema pulmad Rael Bentliga oliwad sell ajal, kui mõrsja isa kauba tallituste päraft Idaindias oli. Salaliseks ei wõidud seda abi-

elu ometi nimetada, seſt et mõrsja ema selleks luba oli annud ja iſe laulatuſe juures olnud.

Õnnetuſeks oli proua Bentli üks wõi kaks nädalat enne abikaasa kojutulekut häkiſelt ära ſurnud ja tema ſurmawoodi peal kirjutatud kiri, milles ta tegewuſe põhjuſeid teadustas, oli kaduma läinud.

Härra Bentli oli ühtlaſi imeſtanud ja wihane, kui ta koju jõuudes oma tütre ühe oma kaupluſe ametnikuga laulatatud leidis. Selle läbi oli tema mitme aaſtane magus lootus, Raelit oma õepojaga, noorema kaubaoſaliſe Cerus Kearn'iga abielusſe panna, tühjaks läinud. Rikas kaupmees armaſtas küll oma tütart, aga tema uhkus oli haawatud, ja wiha on ikka halw nõuuandja.

„Sa oled iſe walinud," ütles ta külmalt, kui Rael tema käeſt piſaril ſilmil andeksandmiſt palus. „Ema lubaſt oli ſinule küllalt, minuſt ei hoolinud ſa, nagu näha, mitte midagit. Minu kaubamaja ametniku Georg Markhami naine ei wõi mitte minu katusſe alla jäeda. Tema kodu on ta mehe juures. Ma lähen kolmeks päewaks Londoniſt ära, — ja loodan, et ma tagaſi tulles ſind mitte enam omas majas ei leia."

Nende walju ſõnadega läks ta tuaſt wälja ja astus kontoriſſe, kus ta Markhami oma kirjutuſe kamri laskis kutſuda, et temale tee-

nistuseſt lahti ſaamiſt teatada. Eſimene aſi oli, et ta temale 1000 nael-ſterlingit*) kätte andis, mida üks kaugelt ſugulane Raelile oli ſaatnud.

„Mina lootſin," ütles raskeste kurwastatud noormees, „et Teie minu wastu ſuuremeelelisem ſaakſite olema ja mind wähemalt ometi ametisse jätma, ſeſt ma olen Teid ikka truuiste teeninud."

Kahtlusega ſegatud teutaw naeru joon libiſes üle Bentli huulte.

„Kas Teil midagi minu auuſuſe wastu ütelda on?" küſis Georg uhkeste.

„Teie raamatud on läbi waadatud," lausus kaupmees tähtſalt, „ja kõik näitab korras olewat."

„Kõik on korras!" hüüdis Georg ägedalt. „Ma tahan ſeda uskuda ja Teile ſelle järele tunnistuſe anda," kõlas rahuline wastus. „Mina arwan, et Teie nüid iſe oma käe peal kauplema hakkate?"

„Muidugi," kostis Georg upſakalt, ſeſt ta tundis ennaſt raskeste teutatud olewat. „Head päewa, härra!"

Weel kolmas oli ſelle etenduſe pealt kuulja. See oli Peeter Mangles, kaubamaja wanem

*) Livre Sterling = nael-ſterling: meie raha järele 6 rubla $28^{61}/_{100}$ kopikut.

raamatupidaja. Tema ja Richard Bentli oliwad ühes koos üles kaswanud, ja ehk küll teine peremees, teine teenija oli, oliwad nad siiski ikka sõbraks jäenud.

Kui Georg wälja tahtis minna, waatas wana raamatupidaja oma kirjutuse puldi pealt ülesse ja hüidis teda nime pidi. Noormees pööris ümber.

„Mull on kahju, et meie Teid kautame," pajatas Peeter, nooremehele kätt andes. „Jumal kaitsku Teid! Kui Teie waheſt sõbra tarwitate, siis teate kus teda leida on."

„Ma tänan Teid, härra," ütles Georg liigutatult. „Mina usun kindlaste, et Teie minu raamatuid ialgi läbi waadata ega uurida ei oleks lasknud."

„Ei, tõeste mitte!"

„Teie arwate mind siis õiglaseks?"

„Nii õiglaseks, nagu minu pea raamat, kostis wana mees, „ja kui keegi selle juures kahkleb, siis wõite temale seletada, et Peeter Mangles seda on ütelnud."

Georg wõis selle tunnistuse üle uhke olla, ja ta süda tuksus wabamalt, kui ta kamrist wälja läks. Isand Bentli aga tundis enesel kahewõrra halwa olewat, seſt esiteks noomis ta süda teda, et ta oma lapse wastu liig wali oli olnud, ja teiseks, et ta raamatupidaja tegewus teda pahandas.

„Mina arwan, Teie olekſite oma ſõbruſe awalduſes ſelle inimeſe wastu, kes mind nii raskeste on pahandanud, parajamat paika wõinud otſida," ütles ta kibedal healel.

„Aga mitte parajamat aega," kostis wanamees.

„Ja Teie piate Georg Markhami weel tõeste ikka auuſaks?"

Peeter Mangles nikutas peaga.

„Selleſt puuduwaſt kümnetuhande naelaliſeſt pandikirjaſt hoolimata, mis õnnetumal kombel üksnes Indias rahaks wõib teha?" küſis Bentli kannatamatalt.

„Mina ei ſaa ſelleſt aru," wastas Peeter. „Niipalju aga on kindel, et Teie wäimees ſelleſt midagit ei tea. Rahakasti wõtmed ei ole ſilmapilgukſki tema kätte ſaanud."

„Kas need paberid ikka ſelles kapis oliwad?" küſis Bentli kahkledes.

„Mina iſe panin nad ſisſe," sõnus raamatupidaja. „Peale ſelle wõtſin ma wõtmed ikka eneſega ühes ja hoidſin neid peapadja all. Ühel hommikul oliwad pandipaberid kadunud. Selle kapi jauks on ainult kaks wõtit, Teie käes üks, minu käes teine. Kas Teie omal Idaindiaſſe ühes wõtſite?"

„Ei."

„See ei olnud mitte õige."

„Mina hoidſin wõtme oma kirjutuſe laua ſala ſuhwlis, kus ta ka mu koju tulekul oli.

Georg Markham piab kaua majas olema olnud, ja . . ."

„Tühi jutt," hüüdis Peeter wahele. „Mina ütlen Teile Georg on auus. Ma olen teda poisikeseſt saadik tähele pannud, ja tema weikeſe kassa alati kopiku pealt õige leidnud. Teie wõite niisama heaste ka mind süüdlaseks arwata ja kes teab, kas Te seda mitte ei tee. Üks ülekohus tõmmab alati teise oma järele."

„Nüüd on ülekohus Teie pool," ütles kaupmees naeratades. „Aga ma annan Teile andeks, seſt Teie mõtlete heaste. Meie ei pia mitte pahanduſesse minema."

„See ei ole mitte selgeste teada," wastas Peeter. „Mull on, nagu piaksin ma Teiega riidu hakkama, Richard Bentli, et mu süda siis kergemaks läheks. Waene Rael!"

„Teie unustate minu tundmuſed ära," kostis kaubamaja peremees. „Rael on mu südame murdnud."

„Kõrkus teeb seda!" pajatas raamatupidaja.

„Kerjajale mehele minema!"

„Kerjajale?" kordas Peeter. „Ma näen, meie läheme pahanduſesse, muidu ei saa läbi. Kerjajale! Mis olite Teie siis, kui üks jõle, aga truu sõber, oma terwe waranduſe Teile andis, et Teie kauplemist wõisite alustada? Georg Markhamil on just niisama palju kui Teil siis oli — usinus, mõistus ja õiglane

meel. — Tehke nõnda kudas Teie meeleſt hea on, aga mõtelge minu peale, tema tõuſeb ſelleſt hoolimata tähtſaks kauplejaks. Teie õntſal naiſel oliwad kõigiti head põhjuſed, et ta ſelle abielusſe heitmiſega nõuus oli, ehk mina neid küll ei tunne. Tema oli hea naine, Richard, ja —"

„Mina ei wõi ſeda mitte kuulda, ka Teie käeſt mitte," hüüdis kaupmees kannatamatalt wahele, — „midagi enam ſelleſt!"

„Teie piate mind kuulama," wastas Peeter ägedalt. „Teie toimetamine ei ole iſale ega kaupmehele kohalik. Kudas wõiſite Teie niiſuguſe ülesäritatud inimeſele nagu Georg on, tuhat naela kätte anda, kui Teie teda mitte hukka ſaata ei tahaks?"

„Temal oli ſelle raha kohta õigus, Peeter!"

„Wale! Rael ei ole weel mitte täieialine. Georgi ettewõtmiſed piawad nurja minema, ſeſt et tema mõtted rahuliſed ei ole. Aga ſeda Teie juſt tahate! Hea ſiis küll! Meie oleme üksteiſega walmis, iſand Bentli! Siin on rahakasti wõti ja ſiin raamatud, ning nüüd wõite Teie minu päraſt rewideerija lasta tulla, et ta neid läbi waataks ja uuriks."

Peeter Mangles wõttis naela otſaſt oma kübara, ſurus ta kõwaste pähe ja astus ukſe poole.

„Kas Teie tõeste minu juurest ära tahate minna?“ küsis wana sõber ja peremees koguni kohkunult.

„Jah, Richard.“

Need kaks sõna läksiwad Bentlile sügawaste südamesse.

„Mis pian ma ilma Teieta peale hakkama?“

„Mina ei tea! Läheb muidugi mõista halwaste,“ pajatas Peeter lämmatatud healega.

„Ja kaubamaja! Ehitus, mida meie kahekesi waewaga oleme ehitanud, esimene kaubamaja linnas! Ma ei wõi raamatuid enam kellegi teise kätte usaldada.“

See oli Peetri nõder külg; kaubamaja waatas tema nagu ehitust kelle ülesse seadmiseks tema rohkeste oli ühes aitanud. Ta otsus hakkas kõikuma.

„Teil on õepoeg!“ lausus ta.

„Cerus on tubli noormees, tal ei ole aga kaugeltki Teie elus kogutud tarkust,“ wastas kaupmees. „Tulge, wana sõber, wõtke oma wõti jälle tagasi! Meie oleme ühes koos elu alustanud ja ei tohi nüid enam lahkuda. Sõnakuulmatad teeniwad õpetust.“

„Wõib olla,“ kõneles wana raamatupidaja, kuna ta pisaraid warjata püüdis, — „kui see aga mõistlik õpetus on.“

„Jätame kõik aja, selle targema toimetaja hoolde," lisas Bentli weel juurde.

Bentli rääkis tõtt, kui ta tähendas, et temal oma lapsega leppimine tulewikus wõimalik wõib olla. Wähemalt arwas Peeter nõnda; ta pani oma kübara jälle naela otsa ja unustas sündinud lu'u piagi raamatute kallal ära . . . .

Nõnda, kui Peeter Mangles ütles, oliwad need tuhat naela sterlingi Georg Markhamile ennem kahjuks kui kasuks. Selle asemel et teenistust oleks otsinud, hakkas tema oma käe peal kauplema ja ja wõitles mõne aja mehiselt läbi, nõnda et asi wististe heaste oleks läinud, kui ta kuskilt abi oleks saanud. Sellel wiisil läks aga asi kõigest püidmisest hoolimata tagasipidi. Wõlauskujad, kes nägiwad, et tema neid mitte ei olnud petta tahtnud, ei teinud temale mitte seda häbi, et tema nime seitungides oleksiwad kuulutanud, waid leppisiwad sellega, et tema omaduse ära wõtsiwad ja seda kerjawaeseks tegiwad. Nüid näitis Rael oma õnnetu mehele nagu õige trööstija ingel olewat. Jial ei naeratanud ta temale armsamalt wastu, kui õnnetuse päewadel. Küll oli tema lugu kurb, aga armastaja abikaasa ja ema pidas ennast ülewal, ja kui mõnikord kurbtus tema üle wõimust tahtis wõtta, tuetas waade hälli lapsukese peale, jälle tema nõtra jõudu.

Georg Markham oli mitu kuud ilma tööta. Loomuse poolest elawa waimuga inimesele on

sarnane sööta olemine wäga kahjulik, sest ta nõrgendab ettewõtmise wõimu ja röövib töö jõudu. Bentli õepoeg Cerus Kearn wihkas Georgi ja tegi omalt poolt mis wõis, et noort meest täieste hukka saata. Tema kihutamise peale pidi üks inimene, keda Bentli tema laiskuse ja hooletuse pärast ametist lahti oli lasknud, Georgi joomisele katsuma harjutada. Peagi andis õnnetu kelmile järele ja hakkas sagedamalt ja sagedamalt piiritust pruukima. Mõnikord wõttis ta kõwa nõuu, ennast selleşt õnnetust saatjast joogist wabastada; aga kiusaja oli kangem kui tema hea tahtmine. Ta unustas oma hea ettewõtte warssi jälle ära. Selle tagajärg oli, et ta ühe koha teise järele kaotas ja wiimaks enam mingit teenistust ei saanud, kuni wiimaks üks adwokat teda omale ärakirjutajaks tarwitas! Nõnda oli Markhami perekond aast-aastalt wiletsama järje sisse langenud, kuni nad wiimaks Belwedere uulitsas olewas majas asupaika pidiwad wõtma, kus neil nüid weel teine laps, tüdrukukene, waesuse ja wiletsuse sees sündis.

Mitu korda oli Bentli käest abi palutud, aga ikka asjata. Wana mehe uhkus ja armastus oliwad liig raskeste haawatud. Sagedaste nägi ta seltsi majast koju tulles oma wäimeest ühe kõlbmata hulguse seltsis joobnult uulitsal tuikuwat; niisugune nähtus pidi tema südant muidugi weel kõwemaks tegema. Tema ei ai-

manud muidugi mitte, et sarnane wastu juhtutumine osawaste sisse seatud oli; weel wähem wõis ta selle asja sünnitajat aimata. Georg Markhami ja tema perekonna lugu oli koguni halwas järjes.

II.

Nüüd on aeg õnnetuma abielu paari lastest rääkida.

Wanem, Richard, käis kolmatteistkümnendamat aastat. Ta oli ilus, suure kaswuga ja terwe poiss. Temal oli isa otsaesine, juuksed ja teraw mõistus, nagu ka ema sinised, mõtterikkad silmad ja tema pehme ja armastaw iseloom; aga kõige parem omadus oli tema hea süda. Ta armastas ema ja kuue aastast ilusat õekest Mariat ning püüdis iga wiisi kannataja ema kurbtust kahandada, kelle mees kõrtsis istus.

Mõnikord ütles ta: „Warssi olen ma tugew küllalt, et teie eest tööd wõin teha, ja siis ei pia teil enam mingist asjast puudus olema."

Wiimsel wana aasta päewal istus Markhami perekond oma kehwas aga puhtas majakeses napi pruukosti juures. Georg, kelle silmad minewase öö priiskamisest alles punetasiwad, ei wõinud süia, waid rüüpis himukalt kuuma teed, et oma sisemist põletust kustutada. Leiba

oli koguni wähe, sest et Markham selle tarwis kogutud raha wiina eest ära oli annud. Rael jautas wiimase tüki waitolles lastele ära ja jättis omale koguni pisukese osakese.

„Minu köht ei olegi tühi," sosistas Richard ja andis omast jaust suurema osa emale tagasi. „Sa ei söönud eile õhtu sugugi."

Georg tõusis tükikese aja pärast laua ääres üles ja astus akna all olewa pisukese laua ette, mille peal mõned paberid oliwad. Ta katsus kirjutada, aga käsi wärises nõnda, et warssi järele pidi jätma.

„Kui kohmetu ma täna hommiku olen", pomises ta, sulge pahaselt käest ära wisates. „Ma pian natukeseks wärske õhu sisse ennast kosutama minema."

Tema naine teadis küll, mis see „kosutus" tähendas: kõrts ja piiritus. Langenud mees pani mütsi pähe ja läks, ilma et ühte armastuse pilku omaksete peale oleks wiskanud. Temal ei olnud raha, aga ta teadis, et tema alati oma hea sõbra, wiletsa Stiles'i kukru peale wõis loota, kui wiina tarwis oli. Stiles sai selle eest Georgi wihamehe, Cerus Kearni käest head maksu.

Surma ahastuses ootas Georgi naine oma meest koju tulema, sest lapsed oliwad näljas, ja temal ei olnud kopikutki raha, millega leiba oleks wõinud osta. Aga päew jõudis õhtusse

ja Markhami ei olnud ikka weel näha. Kui wiimaks pimedaks läks, wõttis õnnetu ema südame rindu ja läks oma wana sõbra Peeter Mangles'i korterit üles otsima, kes teda juba mitu korda salajalt oli aitanud. Poja saadetusel, kes weikest Mariat süles kandis, sammus ta senna, ei leidnud aga õnnetumal kombel raamatupidajat kodus olewat.

„Hea küll," ütles ta kibedalt, „siis piame isa ülesotsima, ning siis piab sa süia saama, mu waene, armas laps."

Ta wõttis weikese Maria oma sülle ja astus kõrtsi, kuhu tema mees alati käis. Uus pettus ootas teda siin: Georg Markham oli kelmi Stiles'i seltsis juba kõrtsist ära läinud, ja keegi ei teadnud, kuhu.

„Siis ei jäe meile muud nõuu üle kui koju tagasi minna," õhkas waene ema meeleära-heitliku healega. „Mull on nii suur nõrkus, et ma jalal ei jõua seista!"

Poja õla peale tuetades astus ta uulitsale. Külm õhk kosutas teda natukese, nõnda et ta wähemalt edasi wõis astuda, kui Maria tasane oigamine tema sammu seisatas. Ta katsus last, see oli külm kui jäe ja wärises nagu palawikus.

„Ta sureb!" ägas ehmatanud ema, „sureb nälja pärast!"

Enam ei wõinud poisikese lõhkew süda mitte

ära kanda. Ta meele kohad põlesiwad kui tuli, piſarad ei ſuutnud neid jahutada.

„Kanna teda koju, ema," hüüdis ta. „Ole mureta, ma toon teile süia. Maria ei pia mitte ſurema. Ma tahan kerjata, tahan kõik teha, et teda peasta."

„Richard, ära jäta mind maha!" wastas rängaste hirmunud ema.

Tema hüidmine oli hilja. Juba oli Richard uulitſa pimeduſesſe kadunud.

Rael rändas õhkades ja laste eeſt palwetades edaſi. Tema jalad käiſiwad risti ja ta ei oleks wiſt mitte koju jõudnud, kui mitte üks hea ſüdamega naabri emand, kes teda ſurnukahwatult oma poe ukſe ees nägi ſeiswat, teda ſisſe ei oleks kutſunud ja jõõgi ning jooga koſutanud. See oli abi kõige ſuuremas hädas. Rael wõis hulga aja järele jälle korra kõhu täis süia ja ſüdameliku tänuga koju minna.

Richard jookſis ſelle wahe ſees edaſi, ilma tähele panemata kuhu külge, kuni ta St. James'i parki juurde jõuudis, kus ta hinge tõmmates ſeisma jäi.

„Mis pian ma tegema?" küſis ta meeleära-heitlikult iſeeneſelt ja ringutas käſſa.

Wiimaks wõttis ta nõuuks, kõige eſimeſe käeſt, kes wastu juhtub armu-annet paluda, ja läks edaſi. Ta ei olnud weel kaugele jõuud-

mud, kui ta ühe oma wanaduse poisikesele wastu juhtus, kes temale „pia kinni“ hüüdis.

„Jak, kas sina oled?“ küsis Richard.

„Mina jah! Aga mis asi sind siia ajas?“ oli wastus.

Jak Menders oli Richardil peaaegu ainukene tuttaw. Ta oli Londoni uulitsa-poiste mudel, libe, salalik ja kawal üle oma wanaduse. Teda ei wõidud mitte koguni halwaks nimetada, aga tal oliwad pikad näpud ja warastas, mis aga kätte sai. Ta oli koolis Richardiga püidnud sõbrust teha, ja sellel ei olnud mitte südant, teda eneseşt eemalle tõrjuda.

„Mis asi mind siia ajab?“ wastas Richard. „Ma tean seda waewalt isegi. Minu ema ja õde on näljas, ja mina tulin, et . . .“

„Et waadata, kust sa midagit üles wõtta wõiksid,“ ütles Jak wahele. „Seal on sull täieste õigus!“

„Kust sina oma ülespidamist saad?“ küsis Richard. „Sinul on alati raha ja soojad riided ikka seljas.“

„Mina elan omast tööst,“ pajatas poisike.

„Missuguseşt tööst.“

„Sa tead ju küll,“ wastas Jak kogeldates.

„Ei tea!“

„Noh, ma wõtan omaks mis saan.“

„Sa oled waras?“ kisendas Richard kohkudes.

„See ei ole minu süi,“ köneles poiss. „Mina pian warastama, muidu onu, kelle juures ma elan pekśab mind. Tee ka nii kui mina, siis ei ole sull waja nälgida.“

„Ei ialgi!“ hüidis Richard meele äraheitlikult. „Ei ialgi! parem on surra!“

„Selle juures ei ole mingit hädaohtu,“ rääkis Jak sosistades edasi. „Ma näitan sulle, kudas seda tehakse. Kas sa näed seal seda meest, kes akna luukisid kinni paneb? Waata kui ruttu ma tema taskud tühjaks teen.“

Richardi silmad läksiwad kirjuks. Ta kuulis Jakki „jookse, jookse!“ karjuma, kui üks politseiteener, kes neid puu tagast oli wahtinud, oma peidupaigast wälja kargas ja teda kinni wõtta püidis. Süidlane peasis ära ja Richard wõeti wangi.

„On ometi ükski kelm käes!“ kisendas politseimees.

„Mis seal on?“ küsis akna juures olew härra.

„Teie käest on warastatud, härra!“

„Aga mina ei ole waras,“ ütles Richard kindlaste, „ehk minu ema ja õde küll nälga suremas on.“

„Puhas wale,“ pajatas politseimees.

„Aga ometi wõib ta tõsi olla," sõnus wõeras. „Ärge pruukige wägiwalda, härra! Ma usun Teie tunnete mind?"

Politseiteener kergitas mütsi.

„Mis su nimi on, poiss?"

„Richard Markham!" kõlas wastus.

Härra kordas pikalt seda nime. „Kas sull isa on?" küsis ta edasi.

„Jah, härra!"

„Mis ameti mees ta on?"

„Ennemalt kaubamaja ametnik. Aga tema härra lasknud teda teenistusest ära, sellepärast et ta ilma tema lubata minu emaga abielusse heitnud. Selleşt saadik on ta kõik olnud."

„Kas see poiss tõeste minu taskurätiku ära wõttis?" küsis härra politsei ametnikult.

„Ei wõtnud, härra! aga ta oli selle noore kelmi juures, kes . . ."

„Küllalt!" sõnus wõeras wahele. „Kahju ei ole suur. Muretsege mulle üks kaarik!"

Kaarik oli warsti seal ja wõeras istus Richardiga sisse. Nad sõitsiwad kiireste edasi. Richard oli koguni hirmunud.

„Kuhu Teie mind wiite?" küsis ta wiimaks. „Oh, minu ema saab mure pärast surema!"

„Mina toimetan sinu kasuks," lausus härra õrnalt, — „kohuste tee ei ole igakord kõige

lõbusam, aga ta on see ainukene tee, mis õnnele viib."

Enam ei räägitud sõnagi, kuni kaarik laias uulitsas ilusa maja ette seisma jäi. Lihtsas, aga ilusas riides teener tuli vastu.

„Saatke oma härra alla," käskis võeras.

Mõne minuti järele ilmus majaperemees. Nüid alustas mõlemate härrade vahel pikk ja elav kõne, ühes keeles, mida Richard ei mõistnud. Viimaks kästi teda vankrist välja astuda. Ta sammus mõlemi härra vahel majasse. Majaperemees pani gaasi põlema, ja Richard nägi ennast oma saatjatega ilusas tuas olevat.

„Teie teate juba, missuguse kombel ma poisi olen leidnud," kõneles võeras härra, „ja saate homme järele kuulama, kas ta tõtt on rääkinud."

„Hea küll!" vastas teine, kes oma välimise nähtuse järele advokat pidi olema.

„Kui lugu nõnda on, siis teatage tale, mis ma tema kohta ette olen võtnud. Ma jätan tema Teie hoole alla selles lootuses, et ta sõbralikku ümberkäimist ja hoolsat järelevaatamist saab leidma. Teie mõistate mind, Morton!"

Advokat nikutas jaatades peaga. Selle peale läks võeras härra ära. — Poisikesele anti nüid süia ja siis juhatati ta ülesse tuppa magama. Esimest korda elu sees magas tema

uhkes woodis, aga ta uni ei olnud rahuline. Mitu korda hüüdis ta läbi une: „Waene ema! Waene ema!“

Teisel hommikul rääkis adwokat temale, et eilane härra teda Londonist ära, kuhugi mujale kohta ühe waimuliku juurde kooli tahta saata.

„Kudas, mina piaksin Londonist ära minema, ilma et oma ema näha saaksin?“ hüüdis poisike. „Ei iialgi!“

„Kuule mind edasi,“ ütles Morton. „Ei taha sa tema soowiga rahul olla, siis on mull käsk sind rahukohtuniku ette wiia, ja selle järeldus on, et sind kui warga seltsimeest kaheks aastaks wangi pannakse. Ole mõistlik, ja ma tahan sulle lubada, et sa ka oma emale paari rida kirjutada wõid. Kas oled nõuus?“

„Jah,“ kostis Richard raske wõitluse järele.

„Ja sa tõutad mulle, et mitte ära ei jooksе?“

„Seda tõutust ärge nõudke minult,“ wastas Richard; „sest ma tean, et kui ma peasemiseks mahti saaksin, siis ma enam oma tõutuse peale ei mõtleks!“

See wastus oli Mortoni meele järele, sest selles ilmus poisikese otsekohene ja auus meel. „Siis pian ma oma teenrite walwsuse peale lootma,“ ütles ta naeratades.

Richard õhkas. Ta sai selgeste aru, et tema põgenema ei peasе.

„Millal tohin ma kirjutada?“ küsis ta.

„Peale keskhommiku. Kirjuta, et sa sõbra oled leidnud, kes sinu eest hoolt lubab kanda. Minu nime ei tohi sa aga nimetada.“

Kiri sai kirjutatud ja nädali lõpul läks Richard, uued riided seljas, seadusetundja kaasas Jersei saarele, et seal kirikhärra Browni hoole alla saaks antud, kes kuut kaswandikku wäeteenistusele, Idaindia reisile ja suurkoolile ette walmistas.

Enne ärareisimist oli Richard oma heategijaga jutul, kes heameelega poisikese wälimist olekut silmitses. „Kas sa mulle kätt ei anna?“ küsis ta. Poisike tegi seda nähtawalt wastu meelt.

„Ma näen, sa wihkad mind,“ ütles tema heategija. „Ometi ei pane ma seda imeks, — ma ei oota siin ilmas mingit tänu.“

„Ma ei wihka Teid,“ pajatas poisike.

„Mikspärast tõrgud sa siis minule kätt andes?“

„Et ma Teiteşt mitte aru ei saa. Tuhat korda ennemalt läheksin ma waesusesse ja omaste juurde tagasi, kui . . .“

„Hm! Täieste truu meel!“ pomises tundmata.

„Selle eest on mull oma ema tänada.“

„Sinu armastust tema wastu ei pane ma imeks, sest mida enam ma seda sinust näen,

seda enam osawõtmist tunnen ma ise tema wastu. Ma olekſin temale ka oma abi pakkunud, aga kuulsin, et keegi teine seda juba olla teinud."

„Minu wanaisa!" hüüdis Richard rõemuga. „Tõeste on see minu wanaisa! Kui õnnelik on mu ema selle läbi!"

„Kas su wanaisa siis nii rikas on?"

„Mina ei tea tema rikkusest midagi, tean aga paljalt, et mull wanaisa on, sest et mind tema eest palwetama õpetadi. Minu ema armastab teda kõigest südamest."

„Noh siis, Jumalaga, mu armas!" lõpetas wõeras kõnet. „Ära tee minu kohta mingit otsust, enne kui juba nii wana oled, et minust aru saad! Püia minu armu tubli oleku läbi ära teenida, ja sa saad näha, et mu tegewus sulle weel tululikum on kui minu sõnad!"

Wõera tõsine heal mõjus Richardi peale; ta tegi oma südame ajamise järele ja pakkus heategijale kätt.

„Jumal õnnistagu sind, mu waene poiſike!" hüüdis härra, soojalt tema kätt pigistades. „Meie saame aega mööda kõige paremateks sõpradeks!"

„Ta piab mind enne mu emale tagasi andma," ütles Richard uulitsal. „Ma tunnen, et ma teda siis armastada wõin."

„Iga asi omal ajal," lausus seadusetundja naeratades.

Southamptoni tee peal köneles ta oma kaaslasele, et temal Richardi wanadune poeg wiiet aastat kirikhärra Browni juures olla ja lisas juurde: „Ma loodan, et Teie sõbraks saate, aga sa piab minule tõutama, et sa temale ilma minu lubata mitte ei räägi, mill kombel tuttawaks saime. Ei ole sa sellega nõuus, siis pian ma temale teist koolmeistert otsima."

„Minu päraſt mitte," lausus Richard. „Ma annan Teile soowitud tõutuse."

Adwokat tänas teda ja ei kahklenud mitte, et Richard sõna saaks pidama.

Kaks päewa hiljem saiwad nad eesmärgile, Jersei saarele, ja Richard leidis ilusas mõisakeses ülespidamist, kelle aknateſt wäga kena sadama peale oli waadata.

„Kui poeg isa sarnane on," mõtles Richard aurulaewa peal seiswa Mortonile järele waadates, „siis hakkan ma teda muidugi armastama. Aga kudas saab see asi lõppema? Kas see unenägu wõi ilmsi olek on?"

Neid küsimisi pani ta enesele ette, kui ta oma kaswataja kõrwal mõisa tagasi läks. See oli saare walitsejale ja sadama ametnikkudele teatanud, et nad poisikest tähele panekſiwad, kellel ehk himu wõiks tõusta ära põgeneda.

III.

Pöörame nüid poisikese ema juurde tagasi, kes päraſt tema kadumiſt koju jõudes ühe naabri naiſe armu läbi tuakeſe õige soojaks küetud leidis olewat. Ta läks Richardi sängi juurde, aga see oli tühi. Siiski ei heitnud ema meelt ära, seſt laps wõis ju koju tagasi tulla. Ta heitis tühja sängi ette põlwili ja puistas omad lootuſed ning mured palwes wälja.

Kell oli kaks, kui Georg koju tuli; ta oli nii kangeste joobnud, et waewalt tooli juurde jõudis tammutada; senna jäi ta istuma ja wahtis wildukile silmadega koldes põlewa tule peale ja naiſe peale, kelle õnne ta ära oli hä-witanud. Wiimaks ometi toibus ta omaſt wiina-uimaſtuſeſt nii kaugele, et sängi jõudis tui-kuda. Tema naine, mureſt ja öösiſeſt walwa-miſeſt wäsinud ja kahwatu, hakkas pruukosti walmistama, kui wanger ukſe ette sõitis.

Magusas lootuſes, et keegi Richardit tagasi toob, ruttas ema wälja, aga sügaw õhkamine tõuſis ta rinnuſt, kui tema oma wana sõpra Peeter Mangles't ära tundis.

„Oi, Rael," ütles wana mees natuke paha-ſelt, „Teie ei näita mind nähes sugugi rõe-mustawat, ja ometi tulen mina teile oma abi

pakkuma, seſt et Teie mind õnnetumal kombel kodus ei leidnud."

„Oh, mu sõber," wastas ema, „Teie eksite. Mina ohkan oma poja päraſt."

„Mis tal wiga on?" küsis raamatupidaja tuppa astudes. „Kas ta haige on?"

„Kadunud!" kaebas Rael. „Ma kardan et igaweste kadunud."

Suure nutuga rääkis ta raamatupidajale poja kadumiſe lugu.

„Paha, wäga paha, aga siiski mitte ilma lootuſeta," lauſus Mangles. „Londonis ei lähe midagit nii hõlpſaste kaduma, kui aga otſida mõistetakſe. Ma loodan, et meil poiſikene pea jälle käes on."

Enne kui Rael wastata ſai, astus üks naabri eit ſisſe, kes Richardi kadumiſeſt kuulnud oli.

„Ah, Markhami emand," hüüdis ta, „ſee on kurblik lugu!"

Rael läks weel kahwatumaks kui ta enne oli.

„Noh, mis on ſündinud?" küsis raamatupidaja. „Ütelge ometi kord ära!"

„Ma kuulſin Jak Manders'i käeſt," wastas naine, „et Richard taskuwarguſe päraſt wangi on wiidud."

Rael kiſendas läbitungiwa healega ja kukkus minestanult maha. Weikene Maria hakkas wal-

juste nutma ja hüidis isale, et ema surnud olla. Kisa äratas joodiku unest. Oma endist sõpra nähes ehmatas tema kangeste, sest ta tundis oma ekstituse suurust täieste.

„Mis — mis on?" küsis ta.

Peeter näitas tema tundmuseta maas olewa abikaasa peale.

„Taewa päraſt, seletage minule!" kisendas õnnetu mees, kes nüid korraga täieste kaineks oli saanud.

„Teie olete oma naise tapnud," wastas wana mees pühalikult, „olete oma poja wargile, teutuse sisse ja wangi ajanud. Oh Georg, Georg, kas see on see lootus, mis mull kord sinu kohta oli?"

Markham pani kübara pähe ja tormas kui meeletu ukset wälja, kindlas nõuus, et kõik Londoni tahtis läbi otsida, seni kui oma poega saaks leidnud.

Peeter Mangles seisis tüki aega nõuuta. Wiimaks jõudis ta otsusele, mähkis naabri naise abil Raeli teki sisse ja kandis wankrile, pani weikese Maria tema kõrwa ning käskis kutsarit Blakheati tagasi sõita.

Peeter Mangles'i majatallitaja ei imestanud mitte wähe, kui tema härra külalistega koju sõitis. Ometi hakkas ta hoolega kutsumata külalisi teenima ja pani Raeli sängi. Peeter

ise ruttas arsti otsima. See oli alles haige juures ametis, kui järsku Bentli senna tuli ja kangeste kohkus, kui tema Peeter Mangles'i käest minewase öö ja tänase homiku sündmusid kuulis.

„Ma kardan," ütles Peeter jutu lõpetusel, „et Teie tütar ära sureb."

„Sureb!" kisendas isa südametundmise hirmul. „Oh, laske mind tema juurde! Ma olen wist liiga wali olnud! Oh, laske mind tema juurde!"

Kui ta haige tuppa tahtis minna, astus tohter temale wastu ja keelas teda sisse minemast.

„Aga mina olen tema isa!" tungis Bentli peale.

„Üks ta kõik! Keegi ei tohi siia sisse minna," wastas arst. „Haige olek on wäga kahtlane, kõige wähem äritus wõib temale kahju teha."

„Siis on ometigi lootust?" küsis Bentli.

„Lootust on," wastas tohter, „aga see on nii wähe, et ta kui juukse karwa küljes ripub. Alles kahekümne nelja tunni pärast wõin ma kindlamini ütelda."

Teisel homikul kuulutas arst haige juures paranemist tunda olewat, ja selle läbi natukene rahulisemaks jäedes ruttas Peeter oma ame-

tisse. Tee peal juhtus ta Raeli abikaasaga kokku, kes nii kurwa näuga tema ligi astus, et hea südamega raamatupidaja temale midagit halwa ei suutnud ütelda.

„Jumala päraſt, üks ainukene sõna!“ hüüdis õnnetu mees. „Kudas on lugu minu naisega? Ma wahtisin kõik selle öö tema akna all ja mu süda on murtud.“

„Tohter ütleb teda parema olewat, et ta hoolsa rawitsemise all toibuma saab.“

„Jumalale tänu, siis ei ole ma wähemalt tedagi tapnud!“

„Kas Teie oma pojaſt midagit ei ole kuulnud?“ küsis Peeter.

„Ei midagit!“ ägas kahetseja isa. „Ma käisin kõik politsei jauskonnad läbi, aga ei ole temaſt jälgegi leidnud.“

„Öö läbi wäljas, ja pealegi niisugusel ööl!“ mõtles Peeter kaastundlikult. „Säh, Georg!“ lisas ta siis waljuste juurde ja pakkus temale raha, „Teie piate ennaſt kosutama.“

Georg pigistas Peetri kätt, ei wõtnud aga pakutud annet mitte wastu.

„Siit saadik piab see leib, mis ma sõön, minu usinuse wili olema,“ ütles ta. „See ei ole mitte uhkus, uskuge seda, seſt see on juba ammugi maha sõkutud, waid on kahetseja süialuse kindel otsus, kui wõimalik, oma teutatud

nime jälle auu sisse tõsta, oma naise käest andeksandmist paluda, ja selles teadmises surra, et mu waesed lapsed oma isa mälestust mitte wanduma ei saa."

„Tema kohta on weel lootust!" ütles Peeter iseeneses, kui Georg rutuste tema juurest ära läks. „Ma olen seda ikka ütelnud, sest saadik kui ma nägin, et ta juba poisikesena oma weikest kassa raamatud korras pidas."

Rael paranes wähe haawal, mis juures iseäranis selle kirja kätte saamine palju awitas, mida Richard enne Jerseisse reisimist temale oli kirjutanud ning mille läbi ta wähemalt niigi palju teadust sai, et tema poeg elus ja heas järjes on.

Sellsamal mõedul nagu Raeli terwis paranes, jahtus ka ta isa süda tema wastu, iseäranis selleşt silmapilgust saadik, kus Rael oli seletanud, et ta omast meheşt mitte lahkuda ei taha. Bentli oli nimelt Peetri läbi teatanud, et ta walmis olla teda jälle tütrena majasse wõtma, aga ainult selle tingimisega, et ta ennast laseb kohtulikult meheşt ära lahutada.

Seda tingimist ei wõtnud Rael wastu ja tegi sellega Peeter Mangles'i arwamist mööda üsna õigeste.

Georg Markham ei olnud mitte enam endine joodik; ta oli ennast täieste parandanud ja mitte

enam mitmel nädalal, seſt saadik kui ta ühes wabrikus tööd oli leidnud, wiina tilkagi maitsnud.

Kui Peeter oma peremehele Raeli otsust teatas, ei jõuudnud Bentli oma imestust ja paha meelt mitte maha suruda.

„See on meeletus, hullus!“ kisendas ta. „Mis wõib ta joodikust loota. Möödaniku kibe saatus wõiks tale ometi selgeks teha, mis temal tulewikus oodata on.“

„Aga Georg ei ole enam joodik,“ wastas raamatupidaja.

„Ta on waras,“ käritas Bentli.

Niisugust õigusetа süüks ajamist ei oleks kaupmees enesele ialgi lubanud, kui ta mitte niiwäga äritatud ei oleks olnud. Peeter aga hoidis Georgi poole ja seisis oma kaitsealuse eest.

„Teie olete täna wäga pahas tujus“, rääkis ta. „Kui sagedaste pian ma Teile kordama, et Teie ise sugugi auusam ei ole, kui Teie wäimees. Jah, tehke suured silmad, — selles asjas ei anna ma Teile karwa wäärt järele.“

„Kes muu oleks paberisi wõtta wõinud?“

„Kes muu?“ wastas Peeter. „Noh eks... aga olgu peale, ma ei taha Teie wiisi kellegi auu külge puutuda, ilma et selget tunnistust oleks.“

„Ma tean, kelle kohta Teie tähendus piab trehwama,“ wastas Bentli. „Teie ei salli minu õepoega.“

Raamatupidaja kehitas õlasid, nagu ta ikka tegi, kui ta wasturääkida ei tahtnud.

„Ma tunnen Teie wiha põhjust tema wastu," köneles kaupmees edasi.

„Kas tõeste?"

„Tema saatis Teie soowi wastu Sterlingi asemel Santfort'i Idaindiasse, ja seda ei anna Teie temale ialgi andeks."

„Jah, ei ialgi!" hüidis wana mees mõnuga, „sest selleläbi läks 10,000 naela kadumise saladuse ilmsiks saamine tühja. Sterling on auus, tubli kaupmees, aga Santfort — ometi saagu sellestki."

„Kas Teie ka edespidi Georgile ja tema naisele abiks olete?"

„Jah."

„Ehk Teie küll teate, et tema see on, kes minu ja mu tütre wahel seisab? Ma kardan, et Teie usaldus Georg Markhami wastu Teid liiga kaugelle wiib. Temale ei wõi mitte raha usaldada!"

„Minu raha on minu oma," pajatas Peeter, „ma olen teda hapult küllalt teeninud ja wõin temaga sellepärast teha, mis ma tahan. Georg wõib teda aknast wälja wisata, kui ta tahab, selle tarwis ei ole tal waja kellegi käest luba küsida."

Ehk Peetrile küll Raeli ja weikese Maria seltsiks olek üsna tarwilikuks saanud, siiski wõttis ta nõuuks seda lõpetada, niipea kui tema külaline niikaugele saaks kosunud, et ilusasse majakesesse oleks wõinud minna, mis ta tema tarwis Charlote uulitsasse, selle wabriku ligi, kus Georg tööd tegi, oli üürinud ja sisseseadnud. Wana mees ei tahtnud, et abielu paar lahus pidi elama.

Ta ise wiis Raeli uude elukohta ja näitis temale rõemsa südamega kõik nurgad majas läbi. Raelile langesiwad pisarad silmi.

„Minu heategija!“ hüüdis ta ja püüdis tema käele suud anda, mis aga Peeter miski hinna eest ei oleks lubanud. „Kudas wõin ma ennast ialgi Teie otsatu armu eest tänuliku näidata!“

„Ärge rääkige sellest,“ wastas Peeter sügawaste liigutatult.

„Minu edespidine auus elu piab minu tänu olema,“ ütles Georg.

„Nii on õige, mu armas, ja muud tänu ma ei nõua. Tehke Rael õnnelikuks, ja mina tunnen omale rohkeste tasutud olewat.“

„Saagu taewas temale tasuma!“ ütles Rael, kui wanamees ära oli läinud. „Meil ei ole ialgi wõimalik seda teha.“

Georg Markham sai kogumi pisukest palka; ometigi kinnitasiwad mõlemad Raeliga oma heategijale, et see nende tarwituseks küllalt jätkub, ega wõtnud mingit abi pakkumist wastu. Wana raamatupidaja rõemustas südamest selle üle ja pidas oma sõbrast seda rohkem lugu, et ta seda kehwa teenistust nii tubliste kinni pidas. Kui ta weel kuulis, et Georgi peremees, kellele tema hea ülespidamine meele järele oli, temale omas kaubamajas koha oli annud ja palka heaste kõrgendanud, tundis ta enese nii uhke ja rahulise olewat, nagu siis, kui ta mõnda head kauba „sehwti" oli teinud.

Ka Rael oli selle üle wäga rõemus, sest see oli temale tunnistuseks, et abikaas enam ialgi hukkasaatwa eksiteele tagasi ei lähe.

IV.

Ühel hommikul astus Peeter Mangles oma harjunud ajal peremehe kaubamajasse ja leidis Bentli õepoja Cerus Kearn'i aruldasel wiisil juba seal olewat, kes muidu wäga hilja oma kirjutuse puldi juurde ilmus.

„Ahah!" hüüdis Peeter pilkawa naeratusega, „Idaindia post on tulnud."

„Teie teate seda wist ajaleheſt," lausus Cerus kerge punastamisega.

„Ei!"

„Kust siis?"

„Selleſt, et Teie siin olete."

„Kas Teie juba kirjad läbi olete waatanud?" küsis Cerus ägedalt.

Paljas „ei" oli temale wastuseks.

„See oleks mulle meele järele olnud, ma ootan erakirjasid."

Peeter tõmbas kirjatasku wõtme karmanist wälja.

„Pia, pia!" hüüdis ta, kui nägi, et Cerus suisa tasku kallale tahtis tormata. „Kirjasid ei tohi mitte sellwiisil lahti teha, — see ei ole kaupmeeste mood."

Ta pani nad teatud korda oma ette laua peale ja hakkas neid siis silmitsema.

„Teie uurite neid ju liig heaste," nuriseš Cerus kannatamatalt.

„Ei wõi ialgi küllalt heaste uurida."

„Muidugi, wististe kaubamaja ametnikkude wastu!"

„Igaühe wastu!"

„Teie unustate, et ma kaubamaja kaasomanik olen."

„Mina unustan arwaste midagit, isand Kearn," wastas wana mees, „ma ei unusta sedagi, et Teie kahekšandama jauga kaasomanik olete. Ennä — uus tunnistus minu heast mälestusest — siin on see kiri, mis Teie oma sõbra Santford'i käest ootate."

Jällegi mängis pilkaw naeratus Peetri huulte ümber. Cerus kiskus kirja ägedalt oma kätte ja murdis pitseri lahti.

„Kas on kaubamaja kohta uudiseid?"

„Ei ole. See ei ole kauba tallitusline."

„Siis ei lähe ta minule midagi korda," sõnus Peeter teisi kirjasid uurides. „Mis tühi," lisas ta pomisedes juurde, „kelle käest see wõib olla?"

Kiri, kelle kohta küsimine käis, oli ilus, aga mitte kaupmehe käega Bentli kätte adresseeritud, ja nagu „era", saatmise koha Jerseiga tähendatud.

„Juba teine ühe kuu aja sees," mõtles Peeter. „Kas siis Bentlil seal kõrwalisi toimetusi on?"

Kui nimetatud härra kaubamajasse tuli, oli ainukene kiri, mis ta waatas, see, mida Pee-

ter tähelpanewlikult oli silmitsenud. Bentli luges tema hoolega läbi ja naeratus ilustas tema muidu tõsist nägu.

„Kas kauba asjaline?“ küsis raamatupidaja.

„Kõrwaline,“ wastas kaupmees, „kauba asjus ei ole mull Teie eest mingit saladust.“

„Siin on weel teisi kirjasid, — Idaindiast.“

„Palun, et mind nende pooleşt rahu jätate; Teie teate ju, kudas nad wastata tulewad.“

„Teie õepoeg sai oma sõbra Sant-ford'i käest kirja. Ta nähti wäga hirmulikult ootawat — oli juba enne minu tulekut siin. Muidu ei tule ta mitte nõnda wara.“

„So! Ja mis Teie selleşt arwate?“

„Midagi! Mitte midagi!“ lausus wanamees. „Ainult see tuleb mulle aruldane ette, et mõlemad kaubamaja kaasomanikud ühel päewal kõrwalisi kirjasid saawad. Mull on ka weel teisi uudiseid. Stanson ja seltskond on Teie wäimehe eeskujuliku eluga nii wäga rahul, et nad temale omas kaubamajas koha on annud.“

Bentli kuulas hoolega ja nähti selle teaduse üle rõemustawat, ehk ta küll seda aimata ei laşknud.

„Kas ta on seda wastu wõtnud?“

„Täna homiku ametisse astunud."

Esimest korda hulga aja järel küsis isa nüid oma tütre terwise järele.

„Parem, palju parem, Richard Bentli, — mehe tubli olek mõjub imelikult kosutawalt tema peale."

„Ta tunneb ennast nüid siis õnneliku olewat?"

„Õnneliku küll mitte, sest waene ema õhkab kadunud poja järele."

„Ah ja, õige!" pomises Bentli.

„Ja tütar igatseb isa andeksandmise järele," lisas Peeter juurde. „Noh, ärge tehke ühti nii wihast nägu, ma olen juba walmis. Aga pidage minu sõnu meeles, ühel päewal saate Teie oma walju olekut tütre wastu kahetsema."

„Ma mõtlen, Peeter, meie oleme kokku leppinud, et sellest asjast mitte enam ei räägi," ütles kaupmees, kätt usaldawalt Peetri õla peale pannes." Tagajärg tehku otsust, kumba toimetus targem oli."

„Minugi pärast," pomises raamatupidaja, kuna ta oma puldi juurde istus ja ruttu kirjutama hakkas, „minul ei ole hirmu."

„Minul ka mitte," ütles Bentli.

Tume „hm" oli Peetri wastus selle peale. Paranenud joodik ei olnud weel kaua uut ametit pidanud, kui temale teine, weel parem

wahetus ette tuli. Üks härra Thornton, kes juba mitmest aastast saadik Bentli ja seltsi kaubamajaga tuttaw oli, tuli Peetrile kaubamajasse külalisseks ja teatas temale kõne jookśul, et ta kaubatoimetuse ühte aru Londonisse tahta seada.

„Rõemustan seda kuuldes," lausus raamatupidaja, kes ennast kirjutamises eksitada ei lasknud.

„See tuleb muidugi head raha maksma," rääkis wabrikant edasi, „aga mitte see ei ole pea takistus. Kui ma aga ühe mehe leiaksin, kellel kauplemises annet ja osawust on ning kes kõikumata truu on, et tema minu äraoleku ajal toimetust juhataks."

Nüid pani Peeter sule kõrwale, sest ta mõtles Georgi, Raeli ja weikese Maria peale.

„Mina tean kohalist meest," ütles ta. Tema õiglase loomu eest wõin mina hea seista, sest ta on minu silmade all üleskaswanud.

„Kas ta auusa ülespidamisega on?" küsis Thornton.

„Nüid wäga auusa, aga enne oli ta joodik. Lühidelt, ma ei mõtle kedagi muud kui Georg Markham'i."

„Bentli wäimeest?"

„Jah, Bentli, kes ialgi mõistlik ega õiglane selle waese nooremehe wastu ei ole olnud, ja mina ei wõi Teile mitte ütelda, kui wäga suurt meelehaigust see mulle teeb."

Ta jutustas nüid Georgi terwe eluloo tõtt mööda ära, ja rikas wabrikant kuulas osawõtmisega pealt.

„Minul on temast kahju," tähendas ta, kui Peetri jutustus otsas oli, „ja ma wõiksin küll temale kasulik olla; aga ettewaatliku mehena ei wõi ma oma uut asutust mitte ilma sissemaksuta tema kätte usaldada."

„Sissemaksuta? Mis kohta?"

„Tema auususe kohta."

„Kui suur summa?"

„Wiistuhat naela."

Peeter Mangles wõttis oma sule, kirjutas wäga pikkamööda kuus rida ja luges kaks korda üle, et näeks kas ehk wiga sees ei ole.

See oli kõige tähtsam kirjatükk, mis ta omas elus oli kirjutanud, sest et ta selleläbi ennast 5000 nael-sterlingiga Georg Markhami auususe eest wastutajaks tunnistas.

„Siin on sissemaks," ütles ta kirja Thorntoni kätte andes, — „ja see koht . . ."

„On tema," pajatas wabrikant, paberit oma taskuraamatusse pannes. „Teie olete tõeste auusal kombel oma sõbra kasuks toimetanud."

„Jah, minule ei tule selleſt mingit kahju," wastas wana raamatupidaja. „Mina tunnen seda meeſt."

Jalgi ei olnud Peeter oma elu sees nii wäga ameti tundide lõpetuſt ootanud, kui sellel tähtſal päewal. Ta ajas asja koguni nõnda kaugele, et omnibuſe*) asemel, mis tema kannatamata meele kohta liig pikkamiſi käis, tagaſi sõitmiseks woorimehe wõttis. Aga selle asemel, et oma koju sõita, käskis ta Markhami korteri ees kinni pidada.

Noore abielupaari rõem ja tänu oli suur, kui nad oma tulewiku õnneſt teaduſt saiwad, ja wana sõbra auus meel liigutas neid sügawaste. Rael ei wõinud rõemupiſarate päraſt sugugi tänu sõnu leida.

„Kudas wõin ma nõnda palju helduſt ära teenida," hüüdis Georg südameſt liigutatult. „Sõnadega ei wõi ma Teid tänada, tulewik piab seda tegema. Ärge kartke minu päraſt midagit, seſt kõigiſt minu wigadeſt hoolimata ei ole mind weel ialgi auuta mõte kiuſatuſe sisse wedanud."

„Mina uſun Teid, mu armas Georg," pajatas Peeter. „Kui aga sarnane lugu piaks ette tulema, siis ärge unustage miite, et selle

*) Omnibus = reiſiwanker, kus palju inimeſi sees istub.

läbi minult oma naist ja weikest Mariat röövwite."

See oli weikese perekonnale õnnelik õhtu, ja ainult ema otsa peal lehwitas ajuti tume pilw. Ta mõtles oma kadunud poja peale, ja ehk küll naeratus tema suu ümber lehwis, asus kurbtus ometi südames.

V.

Cerus'el, nagu kaubamaja nooremal kaasomanikul oli alama ametnikkude seas palju neid, kes tema lugupidamist püüdes salaja Peeter Mangles'i järele luurasiwad. Sellepärast sai tema warssi teada, et wana raamatupidaja oma kaitsealust Georgi Thorntoni asutatawa kaubamaja juhatajaks oli soowinud. See sõnum mõjus tema peale nagu sapp ja koirohi, sest tema ohwer sai selleläbi oma wiletsast seisukorrast peastetud ja wõis oma head nime kaupluse ilmas jälle auu sisse tõsta.

Cerus nägi selle takistuseks ühte ainust teed; oma onu selle wastu wälja astumist, — ja seda tahtis ta warssi korda saata.

„Wististe olete Teie juba Thorntoni kauba-

maja osast Londonis kuulnud?" rääkis ta pea selle järele oma onu wastu.

„Thornton on ettewõtja mees ja teenib head järeldust," sõnus Bentli. „Jalgi ei ole ühe kaubamaja toimetused suurema hoole ja ettewaatusega juhatatud saanud, kui tema omad."

„Siiasaadik küll."

Iseäraline rõhk sõna peal „siiasaadik" sundis Bentlit, kes parajaste kirjade kallal ametis oli, silmi ülesse tõstma ja küsides Cerus'e peale waatama.

„Thornton on Mangles'i „nurumise" peale Georg Märkhami oma uue ettewõtte juhatajaks wõtnud," ütles Cerus.

Bentli mõtles natukese aega järele. Wiimaks ütles ta:

„See oli Manglesil wäga ettewaatamata tegu, ja ometi ei ole mull õigust temale sellepärast süüdi mõista, sest et ta kui sõber ja mitte kui minu raamatupidaja on toimetanud."

„Ma loodan, kallis onu, et Teie minu jutust mitte halwa ei mõtle," lausus Cerus.

„Ei, ma ei laida sind sugugi, sest et mull enesel needsamad mõtted on," pajatas Bentli. „Aga Thornton on lahtise silmadega toimetanud, ta tunneb nooremehe loomust ja piab sel-

lega, mis sünnib, rahul olema. Mina ei saa mitte aru mikspärast ma ennast wahele piaksin segama."

Cerus oli täieste sihist kõrwa läinud. Tema oli onu wiha põlema süttimist lootnud ja uskunud, et see wabrikantile nõuu saaks andma, Georgi wõtmata jätta. Et seda mitte ei sündinud, läks ta süda täis. Aga et enese kohta mitte kahtlasi mõtteid ei sünnitaks, warjas ta hoolega oma sisemisi tundmusi.

Weel sellsamal homikul wõttis Bentli oma raamatupidaja nelja silma all käsile.

„See on minu asi, Richard," ütles Peeter, „ja niikaua kui mina ennast Teie tegemistesse ei sega, ei saa mina mitte aru, mis Teie minust tahate. Minul on niisama heaste õigus Georg Markhami kaitseda, kui Teil teda maha rõhuda. Ma tean küll, kelle käest Teie seda teada saite. — Cerus'e käest. Aga ma ütlen Teile, pange minu sõnu tähele: Kui Teie Georg Markhamile tähtsaks meheks saamise juures takistuseks olete, siis ei lähe mina mitte üksnes Teie teenistusest ära, waid astun pealegi temaga ühendusesse ja hakkan oma käe peal kauplema."

„Minul ei ole mitte nõuu ennast hulka segada," tähendas Bentli. „Kui aga Teil mitte oma usaldust kahetseda ei tuleks ja

Thornton selle läbi kahju ei saaks, et ta Teie nõuu ning soowitamist kuulda wõttis."

Terwe järgmine aasta oli Georgi elukäik niisugune, kudas aga tema naine ja hea Peeter seda iganes soowida wõisiwad. Armastawad ja wihkawad silmad waatasiwad tema peale, aga midagit ei olnud näha, mis ühedele muret, teistele kahjurõõmu oleks wõinud sünnitada. Wara ja hilja oli Georg oma uue härra kaubamajas, ja oli omas tegewuses nõnda hoolas, et ta Thorntoni täie usalduse ära teenis.

Rael tundis ennast rahul ja õnneliku olewat, ning üksnes poja mälestus wiskas tema elu peale warju, mis aga mitte enam nii raskeste ei rõhunud, kui enne. Ta oli ühel päewal jällegi oma poja käest kirja saanud, mille sees see oma armastust kinnitas ja teda enese pärast mureta käskis olla, sest tema käsi käia heaste. See tröõst täitis tema südant uue julguse ja lootusega.

Kui Peeter Mangles, kellele muidugi teada seda kirja näidati, selleşt oma härrale teatas, läks see näust punaseks ja walgeks ning oli koguni segane.

„Kas ta kirjutab, kus kohal tema on?" küsis ta ägedalt.

Peeter raputas eitades pead. Kaupmees hingas kergemalt.

„Ükskord leiame tema ometi ülesse," ütles raamatupidaja. „Saatus toimetab ikka targemalt, kui meie mõistame. Kes piaks ometi see härra olema, kes poisikese eest hoolt on hakkanud kandma?"

Bentli kehitas õlasid.

„Kas Teie tõeste usute, et saatus siin tegew on?" küsis ta.

„Täieste! Georg Markhamile oli waljut hoopi tarwis, et ta oma süüdi tundma ja ümberpöörma pidi. Tema poja kadumine ja naise meeleäraheitmine aitasiwad teda paranemisele. Ka ei tahtnud taewas oma plaanide tööriista mitte hukka saada lasta, waid saatis temale ühte sõpra, kes teda isaliku armastusega wastu wõttis."

Bentli waatas imestusega Peetri peale. Jialgi enne ei olnud see nõnda kõnekalt ja ühtlase mõtteteablikult rääkinud.

„Ma rääkisin täna Thorntoniga," jutustas Peeter edasi. „Tema ei jõua Georgi osawust ja usinust küllalt kiita. Kauplus kaswab ruttu suuremaks. Thornton räägib sellest, et teda weel rohkem suurendada ja Teie wäimeest kaasomanikuks wõtta."

„Kaasomanikuks?" kordas Bentli imestanult.

„Jah, Richard; ja mina tahan Georgi raha pooleſt aidata. So! Nüid on ſüdame pealt ära."

Weel ſellſamal nädalal ſai 4000 nael-ſterlingit Thorntoni kaubamajale ära antud ja Georg Markham kaubamaja kaasomanikuks kinnitatud. Selleſt ajaſt ſaadik ilmus tema nimi Thorntoni omaga ühenduſes, kes kaupluſe ilmas wäga kõrgel ſeiſis.

See oli Peeter Mangles'ile õnnelik päew, õnnelikum kui ta ialgi ära arwas olewat elanud. Wäga pahandaw päew oli ſee aga Cerus Kearn'ile, kelle wiha wana raamatupidaja pilkawa waatuſe läbi weel rohkem tõuſis.

VI.

Ühel hommikul astus meile tuttaw kelm Stiles Kearni tuppa ja teretas teda häbemata uſaldusega.

„Mull on Teile üks uudis teatada, mille eeſt wiſt heaste makſate," ütles ta. „See puutub Teie onu Bentli külge."

„Kas tõeste?"

„Teie olekſite hea meelega teada tahtnud, kuhu tema läks, kui ta nii ſalaja koduſt ära kadus."

„Kas Teie wõite ſelle üle otſuſt anda?" küſis Cerus ägedalt.

„Jah."

„Siis rääkige! Mull on . . ."

„Mitte nii ägedalt, härra Cerus," köneles Stiles tema jutu wahele, „ſiin juures on enne üks tingimine."

Kearn ſai wäga heaste aru, mis Stiles mõtles, ja andis temale 10 kullatükki, mida ſee naeratades taſku piſtis.

„Noh, ma räägin ſiis," ütles ta, — „härra Bentli käis Jerſeis."

„Jerſeis? Seal ei ole temal mingit kaubatoimetuſt."

„Ei, aga tal on ſeal üks poiſikene koolis."

Cerus kargas ſelle teaduſe juures nagu wälguſt trehwatud tooli pealt ülesſe. Kahtlane mõte käis tema peaſt läbi. Kas ſee poiſikene ehk mitte kadunud Richard Markham ei olnud? Tal tuli ka ſee „era" kiri meelde, mille üle Peeter Mangles niiwäga pead oli murdnud.

„Teie wõite minna," ütles ta Stiles'ile. „Ma pian selle asja üle järele mõtlema."

„See piab onu tütre poeg olema," pomises Cerus, kui ta ükši oli. „Kas Markhamid piakšiwad selleši teadma? Ei! seši ta on seda Peetri eeštki salaja hoidnud. Ta piab poišikese wanemate järelt warastanud olema, et teda oma järeltulijaks koolitada ja oma wara pärijaks panna. Oma wara pärijaks! Ei ialgi! Mina olen ennaši liiga rohkeste šüidega koormanud ja ei wõi nüid seda hinda kaduma lasta minna. Kui Rael mind ära põlgas, wanduši ma, et wähemalt tema iša waranduski minu omaks piab saama. Onu, sa mängid minu wastu kardetawat mängu, külap näeme, kumb wõitjaks jäeb. Praegu on küll trumbid sinu käes, aga homme juba wõiwad nad minu kätte sattuda."

Warssi tuli Stiles jälle ja tõi uusi teatušid.

„Kõik on õige," ütles ta. „Poišikene Jerseis on Georg Markhami poeg; ta on ühe waimuliku juures koolis ja kosti peal, kes üksnes rikka rahwa lapsi wastu wõtab. Bentli on teda juba kaks korda waatamas käinud, ja näitab, nagu oleks tema tertwe šüda poišikese küljes. Ilma kahtlemata on tal nõuu, teda oma waranduše pärandajaks teha."

„Wististe," wastas Cerus kibedalt. „Mina

tänan Teid selle teatuse eest, ei arwa aga Teie teenistust edespidi enam tarwis olewat."

Ta andis temale jällegi mõned kullatükid ja laskis teda minna.

Cerus mõtles nüid järele, mis teha tuleb. Ta jõudis peagi otsusele. Tema läks poodi ja ostis omale kunstliku mokahabeme ja soldati mundri. Mis tarwis, saame meie eespool nägema; nüid aga pöörame kord Richard Markhami juurde tagasi.

Richard oli ühe aasta kirikhärra Brownni hoole all olnud ja õppimises kiiduwääriliselt edasi jõudnud. Kõige raskemateşt õpetustükkideşt sai ta nii kergeste jagu, et ta peagi teised poisid kätte sai, kes juba mitu aastat auusa waimuliku õpetuse all oliwad olnud. Ladina keeles oli ta teisteşt kaugel ees, aga iseäranis näitis tal elawate keelte, nimelt Hindostaani keele õppimiseks annet olewat.

Richardi parem sõber oli Heinrich Morton, adwokati poeg, kelle majas ta uueaasta öösl oli olnud. Poisikene oli temaga ühe wanune, waba ja auusa meelega. Nende mõlemate wahel walitses täieline usaldus.

Esimene raske proow oli Richardile sutwine kooli waheaeg, kui tema seltsimehed koju läksiwad. Juba mõni nädal enne seda sündmust,

mis koolipoistele niiwäga tähtjas on, pidi ta kuulma, missuguſid tulewiku plaaniſid teiſed ſepitſeſiwad. Tema ſüda läks ſelle juures raskeks, mitte kadeduſeſt, waid mureſt.

See tegi teda waikſeks ja kõnetuks, ning ühel hommikul, kui teiſed mängima läkſiwad, läks tema ükſikusſe paika ja mõtles oma lugu järele. Heinrich otſis teda warssi ülesſe. Omaks imestuſeks leidis ta temal piſarad ſilmis olewat.

„Mis ſull wiga on, Richard?“ küſis ta oſawõtmiſega.

„Ei midagit!“ wastas Richard ſunnitud naeratuſega.

„Sa ei nuta ometi mitte „ei midagi üle,“ ütles ſõber. „Ma piakſin arwama, et ligidal olew kooli waheaeg ſind kurwastab“.

„Nõnda on lugu tõeste.“

„Mikspäraſt?“

„Eſiteks, et ma ſiis ſinuſt pian lahkuma.“

„Aga ſina lähed ju ka oma ſugulaſi waatama ja lahutus wältab ainult mõned nädalad!“

Heinrichi ſuureks imeſtuſeks jutuſtas Richard nüid, et tema kooli wahe ajaks ſaare peale piab jäema, ja et tema põhjuſte päraſt, mida ta mitte

nimetada ei tohtiwat, weel kaua aega oma wanemid näha ei wõiwat saada.

„Mis kurja sa siis oled teinud, et niisugust trahwi piab kandma? Brown ütleb, sina olla tema kõige parem koolilaps, ja mina pian temale selles õigust andma."

Hele puna lendas üle Richardi näu.

„Mina usun, see on ennemalt hoolekandmine kui nuhtlus," ütles ta.

„Hoolekandmine?"

„Jah; et ma mitte ära ei jookseks. Kas sa ei ole tähele pannud, et mina see ainuke kõigist poistest olen, kes taskuraha ei saa?"

„Muidugi oleme meie kõik seda tähele pannud!"

„Noh, minul oleks waja tõutada, et ma saare pealt ära ei lähe, — ja ma saaksin nagu teisedki taskuraha, — aga ma ei ole seda teinud. Ära küsi enam edasi, sest ma ei tohi sulle wastata. Tõuta mulle, et sa nende teatuste pärast minust mitte halwaste ei mõtle ja mind mitte wähem ei armasta kui enne."

Heinrich tõutas soojalt, et mingi asi tema sõprust kõigutada ei wõida. Nõnda lõppes poiskeste kõne.

Järgmisel päewal kirjutas Heinrich isale pika kirja, milles ta temale oma sõpra Richardit nooruse waimustuse kõne osawuses kirjeldas; ta rääkis tema kurblikust seisukorrast ja palus lõppeks, et ta koju tulles Richardit ühes tohis wõtta.

Morton näitas seda kirja Richardi heategijale, kes keegi muu ei olnud kui rikas kaupmees Bentli. Wana mees tundis ennast kirja läbi lugedes sügawaste liigutatud olewat. Tema lapselapse heade omaduste kirjeldus, tema usinus, edasijõudmine ja kindel meel, millega tema oma tõutusi pidas, mõjusiwad wäga wana härra peale. Oleks tema oma paranduse plaanisid wäimehe kohta muutnud, siis oleks ta hea meelega noore Mortoni ettepaneku järele teinud, nõnda aga ei wõinud see sündida, ja tema soowi peale andis adwokat oma pojale tagasilükkawa wastuse. Põhjuseks andis ta, et Richardi wanemad tema suweks sinna jäemist soowida.

Waene Heinrich nägi ennast omas lootuses kibedaste petetud olewat, ja poisikesed lahkusiwad kindlas sõbruse kinnituses, kus juures nad endid peatse jällenägemisega tröõstisiwad.

Heinrich Mortoni kiri oli Bentli sees seda elawat soowi äratanud, et oma kaswandikku kord jälle näha. See soow läks temas nii wägewaks, et ta ette wõttis seda waigistada.

Richard seisis raamat käes tühja mänguplatsi peal, kui tema õpetaja ta juurde tuli ja teatas, et Inglismaalt üks härra olla tulnud, kes temaga rääkida tahta.

„Kas see härra Morton on?“ küsis Richard ägedalt.

„Ei, see on üks mees, kes Teie hea käekäigu eest nii wäga hoolt kannab, mis Teile küll imelik näitab, aga mis siiski heast südamest tuleb, — see mees nimelt, kes Teid Mortoni hooleks on usaldanud. Tema teab kui auusaste Teie oma tõutusi olete pidanud ja kui jõuudsaste õppimises edasi läinud. Mina annaksin Teile nõuu, teda nii tänulikult wastu wõtta, nagu tõsine ja omakasu püidmata armastus seda on teenimud.“

„Tema on mind mu emast lahutanud,“ wastas poisikene tõsiselt.

„Teie kasuks,“ kostis waimulik.

„Mina ei saa sellest mitte aru. Tõsi on, et mull midagit ei puudu; minul on hea söök, head riided, ja saan heaste kaswatatud; aga see kõik ei wõi seda walu tasuda, mis ta minule on walmistanud. Siiski tahaksin ma kõik unustada kui ma ainult üheks silmapilgukski oma ema näha ja tema käte wahel hingata tohiksin.“

„Seal on see härra," ütles waimulik, kui Bentlit tua juurest mängu platsile nägi sammuwat. „Ma jätan Teid nüid temaga üksi. Teie wõite omad tundmused temale awalikult ära rääkida, sest ma ei kahkle mitte, et Teie heategija ennast wabandada mõistab."

Nende sõnadega läks waimulik eemalle ja jättis kaupmehe oma tütre-pojaga üksi, selles lootuses, et ta nüid midagit seletab, sest tema arwamise järele oliwad tema kaswandiku tundmused niisama loomulikud kui õiged.

Richard tõusis selle mehe liginemisel püsti, kes tema elukäigust nii tähtsalt osa wõttis, ja jäi külmalt aga auupaklikult tema ette seisma. Omast nooruseşt hoolimata mõistis tema küll, kui palju tänu tema wõerale wõlgu oli, aga tänu tundmused oliwad selle teadmise läbi külmaks jäänud, et ta oma head põlwe ema hingerahuga oli pidanud ostma.

Nad silmitsesiwad teineteist tükikese aega wastastiku. Kaupmehele näitis poisikese parem wälimine nähtus, wiisakas seismine ja ilus, waimurikas nägu wäga meelt mööda olewat, ja oleks ta oma sisemise sunni järele tahtnud teha, siis oleks ta teda oma südame wastu surunud. Aga aeg ei olnud weel tulnud.

„Ma näen, et Teie mind tunnete," ütles ta.

„Jah, härra."

„Aga Teie ei röemusta mitte mind nähes?"

Richard Markham jäi wait.

„Ja ometi olen mina, ainult armastuseſt Teie wastu, pikka ja rasket reiſi ette wõtnud."

„Oh, härra!" hüidis Richard, „mikspäraſt ei laſknud Teie mind mu wanematega kokku ſaada? Teie toimetate ülekohtuſel kombel iſeeneste wastu, ſeſt et mulle wõimatuks teete Teid armastada, nagu ma tahakſin, ja nagu ma Teid armastada wõikſin, ſeſt ma tunnen, et Teie minuga heaste mõtlete."

„Kas ſiis wanemaid näha igatſemine nii kange on, et Teie ſelle waigiſtuſeks õnneliku tulewiku lootuſe ohwerdakſite, ehk . . ."

„Ta on kangem kui ialgi enne," pajatas poiſike tema jutu wahele. „Ma näen nendeſt und ja ei lähe ühtegi ööd mööda, ilma et ma nende kahwatanud näguſid ei näeks, kes minu aſeme juures leinawad. Teie olete minu ema ſüdame purustanud," liſas ta kaeblikult juurde, „ja mind ſelle juures tööriiſtaks tarwitanud!"

„Richard," ütles Bentli, tema kõrwale pingi peale iſtudes, „minna kannan Teie tulewaſe hea käekäigu eeſt rohkem hoolt, kui Teie ſeda arwate, ja tegin ſellepäraſt mis wõimalik oli, et mingiſugune halw õpetus Teie elu ei roo-

jastaks. Nüid aga leian ma, et mure Teid enne aega meheks on teinud, — ei mitte aastate pooleſt, waid otſuſetegemiſe pooleſt. Sellepäraſt tahan Teile oma ettewõtmiſi ſeletada, ehk ma eſiteks küll ſeda ei mõtelnud teha."

„Ma tahan Teid kannatlikult kuulda."

„Ja minu põhjuſid õigeste otſustada?"

„Ma loodan nõnda!" lauſus Richard.

„Kui meie eſimeſt korda kokku juhtuſime," wõttis Bentli jälle ſõna, oli mul tahtmine Teid kuriſtikuſt eemalle tõmmata, mille kaldalle Teid waeſus ja walu, et oma armſaid puuduſes nägite, oli ajanud. Mina koguſin Teie üle teaduſi ja ſain ſeal juures ka Teie ema kurba lugu ja — iſa halwa elu teada."

Richard läks näuſt punaſeks.

„Enne kui ma Teie üle kindlat otſuſt wõtſin," rääkis Bentli edaſi, „panin ma eneſele kaks küſimiſt ette. Kas oli ſee mõiſtlik, Teid niiſuguſe halwa eesmärgi juurde jätta, et Teile ſelle mehega ümberkäimiſt olekſin lubanud, kes oma kohuſid lapſe wastu nii raskeſte oli unuſtanud! Teiſeks küſiſin mina, kas ei oleks wõimalik iſat ja poega ſelle läbi peaſta, et ma eſimeſt wiimſe ſaatuſe üle teadmatuſe ſiſſe jätakſin, mis teme ſüdametunniſtuſt pidi äratama. Seſt walu on ainukene tõſine ſüdamete ärataja, ja ſe otſus ſundis mind Teie palweid mitte

kuulma ning Teid Londonist häkiselt jäljeta kaduda laskma. Taewale olgu tänu, minu plaan on korda läinud. Georg Markham ei mitte enam endine kõlbmata joodik, waid on ennast parandanud ja teenib auusaste ülespidamist. Kui ma Teid temale tagasi wõin anda, siis ei pruugi Teil mitte oma isa üle punastada."

Waikses tänus pani poisikene käed kokku. Tema süda oli sõnade jauks liiga rohkeste rõemu täis, sest ta teadis, kui õnnelik tema ema selle muudatuse üle pidi olema.

„Tema naesega," köneles Bentli edasi, „oli mull raske ülesanne. Poja kadumine oli temale hoop, mis südame werd jooksma pani. Ma sain teada, et üks truu sõber teda waesusest wälja oli awitanud; aga tema hinge walu wõis ainult aeg arstida. Ta leidis tröösti mehe parandamises ja kosub lootuses, et tema poeg ühel päewal jälle tagasi tulema saab!"

„Oh härra," ütles Richard Bentli kätt wõttes, „andke mulle andeks, et ma Teie auusast toimetusest nii halwaste mõtlesin. Kui suurt ülekohut olen ma Teile teinud!"

„Kui Teie kõik teate," rääkis jälle Bentli, „on Teil woli iseenese üle otsust teha, ja kui tahate, wanemate juurde tagasi minna. Aga wõtke esiteks selle järeldust silma. Teie teate

kui sagedaste Teie isa oma parandamise tõutust murdnud on. Kas piab ta jälle kaebtuse wäärilise joodiku põlwe sisse tagasi langema, wõi arwate paremaks, weel üks ehk kaks aastat praeguses seisukorras äraoodata, et tema head kombed juurt wõtaksiwad? Ma jätan Teie oma otsustada."

Richard esimene mõtte oli ema kaissu tõtata. Aga lähemal silmapilgul tuli temale meelde, kuidas ema sagedaste oli ütelnud, et ta teda ennem surnud kui auuta näeks olewat. Tema liig ruttamine wõis emale wiletsuse kuristiku lahti teha. Richard ei suutnud mitte, seda sündida lasta.

„Tehke Teie minu eest otsust," ütles ta. „Teie tarkus walwaku minu harjumata mõistuse üle. Mina mõistan Teid nüid ja ei saa Teie otsuse üle enam kahklema!"

„Ehk mulle oma kätt keelma, kui ma jälle kord Jerseisse tulen?" sõnus Bentli oma tütrepoja auusa meele üle sügawalt liigutatult.

Soojusega wõttis poisikene Bentli käe ja tõstis selle oma huulte juurde.

Terweks kooli wahe ajaks jäi wana härra saare peale, et oma lapselapsele seltsiks olla, ning see läks tema meelest nii armsaks, et tema

kahetsusega kooli wahe aja lõpmist nägi kätte jõudwat. Selleſt ajaſt ſaadik jäiwad kõik kitſendused järele ning Richard Markham ſai niiſama heaste nagu iga teine poiſike taskuraha.

Jälle läks aasta mööda. Suwi oli käes, aga ſeekord waatas Richard ilma kurbtuſeta kooli wahe ajale wastu. Kõnelemine heategijaga oli raske koorma tema ſüdame pealt ärawееretanud. Nii kaua kui ta omakſid puuduſes ja wiletſuſes teadis olewat, oli ta ſüda wäga kurb olnud; nüüd kus ta ſelle asja kohta waigiſtuſt oli ſaanud, wõis ta kannatlikult oodata. Peale ſelle ootas peatſet kaupmehe wõerſiks tulemiſt.

Wiimaks tuli ſee päew kätte, mis tema ſeltſimehi kodumaale wiis. Richard ſaatis neid ſadama-tammini ja waatas nende laewa minekut pealt.

Wiimſetel kuudel oli tänulik poiſike kõik priid tunnid ſelle tarwis pruukinud, et kõik ſaare iluſamad kohad ülesſe joonitas, mis ta Heinrich Mortoni kätte, enne kui ſee laewa peale läks, iſale kingituſeks kaaſa andis, kelle heldust ta ikka wäga elawalt mäletas. Ta waatas laewale ſeni kaua järele kuni ſee kalju warju kadus, ſiis pööris ta oma õpetajaga koju tagaſi.

„Kas Teie ſellel prii ajal härra Brucherit

külaliseks ootate?" küsis Richard. Brucher oli see nimi, mida tema wanaisa saarel kandis.

„Jah," wastas waimulik, „aga alles mõne päewa pärast. Mina rõemustan teda nähes niisama nagu Teiegi, sest ma olen oma kaswandiku edase jõudmise üle uhke. Kas Teie ehk mõne iseäraliku põhjuse pärast küsite?"

Poisikene teatas temale oma ammust soowi, kord jala reisi saart mööda ette wõtta ja tema merekääruseid waadata. Et selle reisi peal mingit hädaohtu karta ei olnud siis andis Brown lahkeste luba ja sai kindlaks tehtud, et Richard teisel päewal reisima läheb.

See sündis. Et Richardil aega küllalt oli, siis rändas ta wähe haawal ja piatas igas kohas, mis temale tähtjas näitis olewat.

Kolmandamal päewal jõuudis üli-iluse kaljustiku juurde, mis ühe merekääru sees oli. Kes wee mööna aegus sinna peale jäi, see ei saanud muidu maale, kui pidi lootsikuga minema ehk ennast järsust kaldast kõie otsas ripputwa korwiga üleswinnata laskma, mida kalamehed eneste tarwis kaugelle mere sisse ulatawa, alt õõne kalju nurga peale olitwad seadnud. Koht oli wäga ilus ja Richardil oli suur himu teda ülesjoonitada. Aga temal ei olnud wõimalik ükspäini kuidagi wiisi alla saada.

Juba tahtis ta oma nõuu katki jätta, kui üks soldati riides härra, pealt näha reisija, nagu Richard isegi, kalju peale ilmus.

„Ilus maakoht, noor härra," ütles võeras ligemalle astudes.

„Wäga ilus, härra!"

„Teie olete wist kunstnik, nagu ma näen?"

„Paljalt lõbuotsija."

„Ja tahaksite hea meelega seda merekääru ülesjoonitada?"

„See nõuu mull küll oli," wastas Richard, „aga ma pian seda järele jätma, sest et ma mitte ei julge üksipäini köiega alla hakata minema ja muul wiisil alla ei saa."

Võeras astus ettewaatlikult kalju serwa peale ja waatas alla.

Siis ütles ta: „Mina olen walmis Teid alla laskma, kui Teie soowite."

See nähtawalt sõbralik pakkumine sai tänuga wastu võetud. Richard pani oma reisikoti korwi, astus siis ise ka ja andis võerale märki alla lasta. See toimetas hakatuses heaste ja haspeldas köit pikkamisi wõlla ümbert lahti. Aga kui kolmas jagu köit juba lahti

oli, pidas ta haſple kinni ja wõttis nua taskuſt wälja.

„Kõige parem on, ma lõikan kõie katki," pomiſes ta. „Keegi ei näe mind — üks kraps ja kõik on möödas."

Nuga oli kõwaste kinni, ta hakkas teda hammastega lahti kiskuma.

Selle aja ſees nähti ühte wangert teed mööda pikkamiſi ligemalle tulewat, kus kirikhärra Brown ja Bentli ſees istuſiwad. Wiimane oli ennemalt tulnud kui teda oli oodatud ja igatſuſeſt kihutatult waimulikuga oma tütrepoega otſima läinud.

Richard oli koguni imeſtanud, kui korw enam allapoole ei wajunud. Ta hüidis ülesſe, et aſja põhjuſt järele nõuuda; aga weel ſuuremaks läks tema rahutus, kui wastuſt ei tulnud.

Selle koha peal, kus tema hädaohtlikus ſeiſus rippus, ulatas üks kalju nurk eemalle wälja, mis parajaſte nõnda ſuur oli, et inimene hädalt tema peal wõis ſeista. Kõie iſeäraline wäriſemine oli Richardile manitſewaks märgiks, et ta ähwardawas hädaohus on. Ruttu kargas ta korwiſt wälja ja jõuudis õnnelikult peaſtja koha peale, peaaegu ſellſamal ſilmapilgul, kui kõis katki läks. Üks ſilmapilk hiljem ja tema oleks purustatult all kalju rünka peal olnud.

Salalik mõrtsukas oli nii hoolsaste omas häbematas ametis, et ta wankri rataste mürinat ega meeste sammusid ei kuulnud, kes wankrist wälja astusiwad ja tema juurde tuliwad. Wilets loom oli käpakile kalju serwa peale laskunud ja waatas alla sügawusesse, kui waimulik kohkunud healega hüüdis:

„Kõis on katki läinud!“

Neid sõnu kuuldes kargas mõrtsukas püsti. Bentli tundis teda kohe ära, ehk tal küll wale habe moka peal ja wõerad riided seljas oliwad.

„Wõtke mõrtsukas kinni!“ kisendas wana mees. „Kõis ei ole mitte ise katki läinud, waid on lõigatud, ning see kelm Cerus Kearn on selle kurjategija!“

Kui Cerus Kearn onu healt kuulis ja ennast temast tuntud nägi olewat, pistis ta põgenema, kindlaste uskudes, et ta nurjatu plaan korda oli läinud.

„Mina salgan, et mina see olen olnud,“ pomises ta kiirelt jookstes. „Ükski ei wõi tõeks teha, et mina see olen olnud, ka minu onu mitte. Minu kawal pea saab mind awitama!“

Keegi ei mõtelnud tema tagaajamise peale, sest maha jääjad oliwad ehmatusest liig kohmetanud.

„Oh," hüidis kirikhärra walutundwa healega, „waene poisikene on surnud!"

Kutsari walju appihüide peale ruttasiwad kalamehed eemal olewatest urtsikutest sinna. Waewalt oliwad nad kuulnud, mis oli juhtunud, kui mõned nendest mõrtsukat taga ajama läksiwad. Nad tuliwad aga tühjalt tagasi, sest Kearn oli jõudnud ennast juba ära peita.

„Mu waene poisikene!" õhkas kaupmees.

Üks kalamees kuulas alla. Tume kisa kostis tema kõrwu.

„Kas paadid all on?" küsis ta.

„Ei ole!" wastasiwad seltsimehed.

„Siis pian ma õnnetuma poisikese waimu olema kuulnud."

Tume hüie kõlas teist korda ja mõned ebausklikud tahtsiwad juba põgenema hakata, aga kirikhärra astus neile wastu.

„Taewas on teda wististe imelikult hoidnud," tähendas ta. „Kas keegi teitest ei taha järele waadata, mis õnnetumast on saanud. Teie piate head maksu saama.

Hea palga lootuses läksiwad mehed kalju serwa peale. Kõikide imetuseks nägi üks

Richardit kalju tipu peal istuwat, kuhu ta korwist oli karganud.

Rõemu-õiskamisega keerasiwad mehed esiteks kõie otsani lahti ja leidsiwad tema õnneks nii pika olewat, et Richardi juurde ulatas. Siis tegi üks kõiele silmuse otsa ja teised lasksiwad teda alla.

Nüüd tuli kõigile silmapilkne põnewus, sest keegi ei wõinud ette teada, kas kalamees ennast kaljunurga juurde sai õetsutada, ja kui see korda läks, kas siis mitte kõie wõnkumine mõlemaid maha ei kukutanud.

Rõemukisa kuulutas, et wähemalt esimene osa katsest korda oli läinud. Mees oli kalju peale saanud.

„Mis on sündinud?“ küsis Richard Markham, kes sellest kõige wähematki ei aimanud, et kõis meelega katki oli lõigatud.

„Õnnetus, härra.“

„Seda ma mõtlesin. Härral seal ülewal oli sellest wist muidugi kahju.“

Auus kalamees ei lausunud sõnagi. Ta ei tahtnud poisikest selle teatuse läbi, et tema elu peale kiputi, mitte araks teha.

Ehk julge poiss küll iseäraliste ettewaatuse seadustele wastu tõrkus, ei jätnud niisuguses

asjus harjunud meremees siiski järele, waid sidus teda oma kaela rätikuga köie külge kinni, enne kui ta märki andis ülesse tõmmata. See oli wäga tarwiline, sest niipea kui Richard õhus köikus, hakkas köis nagu kella tilgut edasi ja tagasi köikuma ja selgeste oli näha, et Richard alla oleks saanud wisatud, kui mitte siutud ei oleks olnud.

Kui poisikene jälle kindlat maad jalge all tundis, oli ta nii segane, et tükil ajal oma õpetajat ega Bentlit ei tunnud. Wiimane, kes kangest ehmatusest alles üsna kahwatanud oli, wõis oma lapselapse õnneliku peasemise üle ainult waikist tänupalwet taewa poole saata.

„Mu armas poisike," hüüdis Brown, „kõigest südamest soowin Teile õnne!"

„Minu peasemine on tõeste imelik," kõneles Richard, „aga ma tundsin, et köis järele andis ja mull läks weel õigel ajal korda kaljunurga peale saada."

„Järele andis?" ägas tema wanaisa. „Ta sai katki lõigatud!"

„Lõigatud?" kordas Richard imestades. „Kes wõis ometi nii halwaste teha? Mina ei ole weel ialgi, nii palju kui ma tean, kellegi inimesele halba teinud."

Bentli pigistas rõemujoowastuses Richardi wastu rindu ja ütles temale ära, et ta tema wanaisa olewat. Ta lubas oma tütrepoja nüid niisuguse kaitse alla panna, et selle ees iga kelmitöö häbisse pidawat saama.

„Minu wanaisa!“ hüüdis weel ikka segane poisike ja waatas wanamehe ärritatud näu peale, — „oh, see seletab kõik.“

Enne kui nad Brown'i koju läksiwad, kutsus kaupmees kalamehed enese ümber kokku ja jautas kõik oma juures olewa raha neile ära. Üksnes see mees, kes Richardi juurde alla oli läinud, ei saanud kopikatki.

„Kudas Teie nimi on?“ küsis kaupmees tema käest.

„Jakob Tawgella,“ kostis ta auupoklikult.

„Tulge hommen selle härra majasse,“ rääkis Bentli edasi, „ja Teil ei pia mingit põhjust olema minu ihnuse üle kaebada. Teie töö on niisugune, et seda mitte palja rahaga maksta ei saa. Ma mõtlen selle eest hoolt kanda, et Teie oma wanal päewadel mitte puudust ei pruugi tunda.“ Ja nõnda see ka sündis.

Enne ärareisimist käskis ta, et Brown poisile heaste Hindostani keelt pidi õpetama.

„See on mulle iseäranis tähtjas,“ lisas ta

juurde. „Tema eluülesanne kutsub teda Indiasse."

„Indiasse?" küsis waimulik imestades. „Kas Teie suudate temast lahkuda?"

„Seda on tema isa auu pärast waja."

„Ma mõistan," wastas Brown, — „ja olen julge, et ta oma ülesande korda saadab. Aga hiljutine hädaoht paneb mind tema pärast kartma."

„See kartus saab kõrwale heidetud, pajatas kaupmees. „Ma saadan temale wahi, keda keegi waenlane „wäärata" ei jõua."

Kui Bentli oma tütrepojaga jumalaga jättis, teatas ta temale mõndagi, millest poisikene enne midagi ei aimanud. Richard teadis nüid, et ta oma isa auu peastjaks oli määratud, ja et tal waja oli kõiki oma jõuudu selle toimetusele ettewalmistamiseks kokku wõtta.

„Enne kui aasta mööda on, leiate Teie mind Indiа reisile ettewalmistatud olema," ütles ta.

Pea pärast Bentli ärareisimist tuli üks härra Browni juurde, kes kaupmehe käest kirja ühes tõi, mille sisu oli, et Idaindia sõjawäes teeniw pealik, Georg Marsh Richardi hoidjaks

ja kaitsjaks oli kinnitatud, mis ametit ta ka kohe peale hakkas. Tema ja Richard saiwad ka piagi kõige paremateks sõpradeks, sest Marsh näitis ennast kui truu ja auus mees üles.

VII.

Sest ajast, kui Cerus Kearn Richardi elu oli katsunud wõtta, oli kaks aastat mööda läinud. Bentli saatis oma aega sagedaste Jerseis käimise ja oma ilusas mõisas elamisega mööda.

Richard oli waheajal oma õppimist lõpetanud ja wanaisale kaks korda kirjalikult tema tõutust meelde tuletanud, et teda Indiasse saadaks, isa auu peastmiseks tarwilisi tunnistusi koguma. Aga see tõutus koormas kaupmehel juba ammugi südame peal ja ta wõttis nõuuks, kui see kuidagi wõimalik oleks, Richardit tema nõuust ära pöörda, sest et ta temast lahus olekut mitte ärakanda ei arwanud suutwat.

Juba mitu nädalat oliwad Richard ja tema kaitsja ning sõber, pealik Marsh, wanaisal Meldawa mõisas külalisteks, aga ei kumbki, wanaisa ega tütrepoeg ei olnud selle aja sees

weel sõnagi India reisist rääkimud. Wanamees uskus kindlaste, et Richard reisi nõuu wiimaks ikka katki jätab.

Ühel õhtul kõndisiwad mõlemad sugulased parkis, kui Bentli toreda ratsahobuse peale näitis, mida tallipoiss ümber talutas.

„See on sinu!" ütles ta.

Noormees jäi wait. Ta oli ammugi aimanud, et wana mees oma tõutuseſt hea meelega lahti oleks tahtnud saada, ja need sõnad tegiwad temale seda arwamist weel kindlamaks.

„Minu kingitus ei näita sind rõemustawat," tähendas kaupmees. „Mina arwasin, et kõik noored inimesed hobuste armastajad on."

Mina ei ole mitte nii tänamata, et ma Teie sunreſt armuſt lugu ei mõistaks pidada," wastas Richard. „Kui ma mitte kingituse wastuwõtmisega ei tänanud, siis on selle põhjus ühes asjas, mida Teie, nagu ma kardan, unustanud olete."

„Mis asi see on?"

„Minu peatsene Indiasse reisimine teeb Teie kingituse minule kasutuks."

„Richard," ütles kaupmees madala tamme warju istudes „aeg on, et meie oma asja põh-

jani läbi räägime. Kuule mind kannatlikult ja pane iga minu sõna õige kaalu peale, sest tulewik, mis sulle weel kaua aega õnne ja auu tõutab, pakub minule ainult weel wiimast siitpoolse haua päikese kiirt, ja see ripub sinu wastuse küljes. Mina olen rikas, mu poeg; ja aeg, mis minult abikaasa ja lapse rööwis, on mulle warandust kuhja kaupa kaela puistanud, mis minu pärandajale kõik maailma auud ja rõemud kätte saadawaks teeb."

Ta pidas kinni, et oma sõnade mõju tähele panna, aga Richardi nägu jäi muutmataks. Ei silmade hiilgus ega huulte wärisemine annud tunda, et ta ennast rikkuse hiilgusest meelitada oleks lasknud.

„Nagu näitab, ei mõista sina raha wäärtust mitte auustada," ütles wanaisa omas lootuses petetult.

„Kas wõib temaga õnne osta?" küsis Richard.

„Ilm saab sulle ja wastama."

„Mikspärast ei ole siis Teie mitte õnnelik, wanaisa?"

„Sulge küsimine, aga ma tahan teda tõtt mööda wastata: sellepärast, et ma rikkuses pea asja, aga mitte kaasannet nägin. Kui saatus sind minu hoole alla andis, olin mina uhke,

wali mees, — uhke oma seisukoha peale kaupluse ilmas ja paindumata wali omas otsustes. Alles sinu läbi sai ammugi lahti läinud armastuse side jälle kokku sõlmitud, wististe selle läbi weel kõwemalt kui enne, et ta kord lahti oli. Ma ei wõi sind, Richard, mitte enese juurest ära lasta! Lahkumine oleks minu surm."

„Aga see kestab wähe aega, waheşt ehk üks ainus aasta, siis olen ma siin tagasi," kõneles noormees sügawaste liigutatult.

„Oh, ära räägi mitte nõnda!" hüüdis wana mees walusalt.

„Teie tõutus!"

„Sa piad ta mulle tagasi andma. Wasta minule alles siis, kui sa hinda oled kuulnud, mida ma sulle selle eest maksta tahan."

Sõnade „hinda" ja „maksta" juures ajas Markham ennast täies pikkuses sirgeks, sest see tegi tema õrna tundmusele haiget.

„Mina olen," pajatas wanaisa edasi, „juba walitsuse juures sammusid teinud, et luba saaksin, sind oma nime kandjaks ja waranduse pärijaks teha."

„Wanaisa, wanaisa!" kisendas noormees waluga, — „missuguseks halwaks, südameta

inimeseks piate Teie mind pidama! Olge õiglane iseenese ja minu wastu. Aastate kaupa olen ma omast wanematest eemal pidanud olema! Ja seda ei teinud ma mitte raha pärast, kelle peale Teie nii wäga uhke olete, waid lootuses, et minu kadumine mu isat paranduse saab awitama."

„See eesmärk on käes," õhkas kaupmees, „ja ilma minewikuta saaksin ma teda rõemuga wastu wõtma."

„Mina ei usu mitte, et minewik nii paha oli, wastas Richard. „Minu waene isa on raskeste teutatud saanud, ilma et tale wõimalikuks tehti ennast õiendada. Kui mina Teie soowi järele tahaksin teha, siis piaksin ma iseenese ees häbenema. Ma pian Indiasse minema. Alles siis, kui helde saatus mulle wõimalikuks on teinud, mu isa ilma-süitust awalikuks teha, on mull õigus tema käest oma kauaaegse waikimise üle andeksandmist paluda."

„Mõtle, minu tertwe warandus . . ."

„Ei kaalu minu otsuse kohta poolt niipalju kui Teie soow. Ja kui ma selle soowile wastu panen, siis ei maksa muud mitte nimetadagi."

„Tänamata!" hüüdis kaupmees mõrudalt.

„Wõtke see sõna tagasi, see ei tulnud mitte Teie südamest," lausus noormees. „Kas ma Teid Teie rikkuse pärast olen armastanud? Teie näete, ma lükkan teda tagasi. Kui tusane heal waikinud on, siis, wanaisa, saate Teie armulikumalt minu üle otsustama ja mulle mitte enam ettewiskama, et ma oma kohust kullast enamaks arwasin. Lahkume armastuses ja andke mulle oma õnnistust mu raske tee peale ühes."

Kaupmees tõusis pikkamisi püsti, surma kahwatus kattis ta nägu. Aga auusad tundmused wõtsiwad tema sees wõimust, kui ta pisaraid nägi, mida Richard asjata maha püüdis suruda. Ta langes temale kaela ümber ja nuttis kibedaste.

„Sa oled wõitnud!" hüüdis ta, „ja wististe armastan ma sind sellepärast weel rohkem. Luba mulle weel wäheks ajaks seltsiks olla, ja kõik piab sündima, nagu sa soowid. Ma ei taha mitte kauem sind su walitud tee pealt tagasi hoida."

VIII.

Härra Bentli täitis oma lubamist. Mõne päewa pärast laskis ta Richardi hulga raha- ja

mõnusa soowitus-kirjaga pealik Marsh'i saadetusel Indiasse purjetada.

Siin leiame Richardit Kalkuta linnas, Chutner'i tähtsas kaubamajas, kus ta palgata priitahtlikuna teenis. Sellessamas kaubamajas teenis Santford, kes, nagu lugeja mäletab, Cerus Kearni soowi järele Indiasse oli saadetud, esimese raamatupidajana. Üksnes see inimene wõis selle üle otsust anda, kuhu Bentli kassast kadunud 10,000 nael-sterlingilised hinnapaberid oliwad jäenud.

Richardi waew seda pimedust walgustada, mis asja üle oli, jäi kaua aega asjatuks. Santford wõttis teda küll wiisakalt ja auupaklikult, aga nii tagasihoidlikult wastu, et temale kuskilt küljest ligineda ei saanud. Juba oli mitu kuud mööda läinud ja Richard kahtles juba selle üle, et ta selgusele jõuab, kui imelik juhtumine asja seisu järsku muutis.

Cerus Kearni eest ei jäenud mitte kauaks warjule, et Richard Markham Idaindiasse oli läinud, ja tema kuri südametunnistus ütles tale, et selleşt temale head ei tule. Ta kirjutas oma hea sõbra Santfordile, teatas temale, et Richard wana Bentli tütrepoeg olla, käskis hoolega ette waadata ja tähendas lõppeks, et hea oleks, kui noormees kõrwale saaks toimetatud, kui wõimalik, igawesseks.

Santford raputas seda kirja lugedes pead. Ehk ta ennast hea palga pärast küll mitmes Cerus'e plaanis oli lasknud tarwitada, ei olnud ta ometi nii suur kurjategija, et teise elu külge oleks julgenud puutuda. Ühtlasi aga tegi see kiri temale suurt muret. Kui Richardil korda läks sala rada ülesse nuuskida, wõis temale selleşt paha lugu tulla. Esiteks oleks ta Chutneri juures oma hea koha kaotanud ja teiseks oleks ta kohtudega wõinud kimpu sattuda.

„Ma pian järele uurima," pomises ta iseeneses. „Ehk waheşt eksib Cerus Kearn, ja noormees ei olegi Bentli tütrepoeg. Aga et selles selguşt saada, pian ma tema paberid läbi sorima. Nagu ma tean, hoiab tema neid kõwa seedripuu kasti sees, millel Euroopa maa lukk ees on. On ta see, kelleks Cerus teda piab, — siis kadugu ta! Aga ilma wägiwallata, ilma mõrtsuka tööta. Minu mõjudus Chutneri kohta on küllalt nõnda suur, et ma noortmeeşt kuidagi wiisi kaupluseşt wälja saan toimetada. On see korda läinud, siis ei wõi ta mulle enam milgi kombel kahjulik olla."

Richard oli omale Indiasse tulles ise maja üirinud, kus ta pealik Marsh'i ja mõne Euroopa ning India teenriga elas. Et Santford temal sagedaste külaliseks oli käinud, teadis ta maja olekut üsna selgeste, niisama ka seda, et

kahte India teenrit alt käe pistmisega kergeste oma nõudmisse võis meelitada. Selle peale ehitas tema oma plaani.

Santford läks usinaste töö kallale. Üks teener lubas tulewal ööl raamatupidajat tema abilistega majasse lasta. Õnneks oli Richard sõbra Marsh'i nõuu peale sellel homikul, millal ööse wargad pidiwad tulema, India teenrid ära lasknud ja üksnes kaks Inglast teenistusse jätnud. Indlane aga oli ennast õue ära peitnud ja tegi ööse wärawad lahti ning laskis kirjade rewideerijad sisse.

Inglis teendrid Jakk ja Edward istusiwad alles söögituas ja jutustasiwad üleest ning teiseest asjast. Korraga kuulsiwad nemad suures saalis kabinat.

„Mis see on?" küsis Edward püsti karates.

„Wait!" sosistas Jakk, rutuste tuld ära kustutades, „wõerad on majas."

„Wargad?"

„Muidugi mitte sõbrad!"

„Kas ma pian kära tegema?"

„Waatame enne mis seal tehakse," wastas Jakk, ja wõttis seina pealt kaks püstulit,

milleſt ta teiſe ſelſimehe kätte andis. Siis läkſiwad nemad taſakeste ſaali ukſe taha ja Jakk waatas läbi wõtme haugu ſiſſe.

Ta nägi kolme Indlaſe riides meeſt; kaks nendeſt oliwad ſeedripuu kasti kallal ametis, kus ſees Richard oma erakirjaſid hoidis, ja kolmas näitis toimetuſt juhatama.

Pikka aru pidamata kiskus truu poiſs ukſe lahti ja laskis pistule wargate peale tühjaks. Edward tegi tema eesmärgi järele. Kaks waraſt kukkuſiwad, kolmas peaſis ära.

Paukude peale jookſiwad Richard ja pealik omaſt magamiſe kambriteſt wälja. Mõlemil oliwad sõjariistad käes. Etendus ei tarwitanud mingit ſeletuſt; ta oli ümmer lükatud kasti kui ka haawatud kelmide läbi ſelge küllalt.

„Jakk, kas Teie haawatud olete?“ küſis Richard murelikult.

„Ei,“ wastas teener, „paugud tuliwad meie käeſt. Kahel ökullil kärpiſime tiiwad ära.“

See jõmſikas on ſurnud,“ ütles Edward, ühte keha jalaga ümber keerates. „Ja mis teiſeſſe puutub, ſiis . . .“

„Siis olen ka mina pea ilma hingeta," pomises haawatud.

Ümberolijad kohkusiwad seda healt kuuldes.

„Santford!" hüidis Markham, kes teda kõige enne ära tundis. „Mis asi ajas Teid niisuguse kurja teu peale?"

Haawatud näitas kasti peale.

„Seal ei ole midagit warandust," tähendas Richard, „waid paljad paberid ja kirjad."

„Nimelt neid ma tahtsingi näha," lausus Santford, kes waewaga rääkida wõis, sest et tal kuul läbi kopsu oli läinud. „Ütelge mulle, härra, kas Teie olete Bentli tütre poeg?"

„Jah."

Santford õhkas ja langes kurwameele sisse.

Pealiku käsu peale oliwad politsei teener ja haawaarst sinna kutsutud. Wiimane katsus Santfordi haawa läbi ja seletas teda surmawaks.

„Ärge laske mind wangi wiia," palus Santford, „ma ei ole Teile ju midagi tõsist kurja teinud."

„Ei tõeste mitte mina anna teile andeks," wastas Richard. „Aga kas ei ole Teil nüüd, kui mind Bentli tütrepoja teate olema, minule midagit teatada?"

„Mina ei ole mingit kurja teinud," ütles surija, „wähemalt mitte mingit suurt."

„Ei ka midagit salaja hoidnud?"

See küsimine mõjus nähtawalt raamatupidaja peale.

„Härra," rääkis Richard edasi, „mina ei ole mitte üksnes Bentli tütre poeg, waid ka Georg Markham'i poeg, kelle hea nime Teie ja Cerus Kearn ära häwitasite."

„Ruhtlus tulgu temale kaela!" pomises Santford. „Peeter Mangles kuulutas temale ja minule alati ette, et meile kurb ots tuleb. Minule on see juba kätte jõudnud, aga Cerus'ele saab ta ka tulema. — Sähke see," ütles ta weikest wõtit taskust wõttes. „Ma tahan ülekohut heaks teha nii palju kui wõin. Minu kambris on pisukeses laekas, — tehke ta lahti, kui ma surnud olen, — ja Teie isa saab õigeks, täieste õigeks."

Need oliwad tema wiimsed sõnad. Lämmatus tegi temale otsa.

Richard ja pealik läksiwad teisel hommikul politsei ametnikuga, kes ka Santforti tunnistust oli kuulnud, Santfordi korterisse, wõtsiwad laeka ära, andsiwad kõik muu politsei ametniku hoole alla ja läksiwad koju tagasi.

Richard leidis kastist täielised ja kindlad tunnistused, et Cerus Kearn hinnapaberid oli warastanud, osalt oma tarwituseks, osalt Georg Markhami hukka saatmiseks. Tubli noormees nuttis rõemupisaraid. Tema isa auu oli peastetud.

„Esimese laewaga reisime Inglismaale tagasi," ütles ta oma sõbra Marsh'ile.

Mõni päew peale Richardi Londonisse jõuudmist sai Cerus Kearn sedelikese, mida lugedes temal weri palgesse tõusis. Peeter Mangles teatas temale, et ta punkt kella ühe ajal kaubamajas pidada olema. Ta ei tohtida mitte ära jäeda.

„Mis see ähwardus piab tähendama?" küsis ta iseeneselt, „ja mis on minul oodata?"

Seatud ajal läks ta kaubamajasse. Tema leidis seal Peeter Mangles'e üksi ja küsis onu järele.

„Oodake kuni ma nende rehnungidega walmis olen," ütles Peeter külmalt.

Kui Cerus rohkeste pool tundi piinlikus kannatamatuses oli ootanud, tõmbas Peeter wiimaks kella, mis peale üks noor kaubamaja ametnik sisse astus.

„Wiige need paberid härra Bentli kätte;" käskis Peeter.

„Kas ei wõi mina neid tema kätte wiia?" küsis Cerus ägedalt.

Teie onu tahab Teiega alles siis rääkida, kui ta asja seisukorda täieste tundma on saanud, mis nende paberite läbi sünnib."

„Kas mu onu ometi terwe on?"

„Jhu poolest küll, aga mitte waimu poolest, sest ta on halbu teatusi saanud."

„Ega ometi mitte kaubaasjus?" küsis Cerus kirjutuse laua juurde astudes, nagu tahaks ta Peetril paberite korda seadmise juures abiks olla.

„Mitte nii ligi, isand Cerus!" hüüdis see.

„Teie unustate, kes ma olen."

„Ei, Teie olete Bentli õepoeg ja olite kaubamaja noorem kaasomanik.“

„Olin? Mina olen praegu see!“ kisendas Cerus.

„Õige, paberile ei ole veel alla kirjutatud.“

„Misfuguse paberile?“

Bentli kella kõlistamine ei annud Peetrile aega wastata.

„Küsige oma onu käest,“ ütles ta külmalt.

Sunnitud kindlusega astus Cerus oma onu kirjutuse kamrisse. Ta sammus laua ligi ja pakkus oma sugulasele kätt, mis aga jäe külmusega tagasi sai lükatud.

„Cerus,“ alustas kaupmees, „ma lasksin sind kutsuda, et sinuga aru teeksin. Sina oled meie ühes koos kauplemise lepingut rikkunud ja sellega teda tühjaks teinud.“

Cerus näris mokki, et paha meelt alla suruda.

„Selle tunnistused on wekslid, mis sina wälja oled annud ja mitte tagasi lunastanud

ei ole. Oma nime teutuse eest kaitsemine sundis mind neid välja lunastama."

Selle teatuse peale hiilgasiwad Cerus'e silmad rõemu pärast, sest tema oli kergemeelsel kombel ilma omu lubata suured summad wekselite peale wõtnud.

„Kas kõik?" küsis ta.

„Kõik, peale kahe, millede peal kaubamaja allkiri wõltsitud on. — Kas sa tead, mis wõltsimise tagajärg on? Auutus, wangikoda ja kustumata häbi."

„Teie ei saa ometi kaebtuse läbi minu wastu iseennast teutada tahtma?" hüüdis tabatud kelm.

„Kumb on suurem teutus," küsis kaupmees, „kas see, et täieline kurjategija õepojaks, wõi see et süidlaseks tehtud mees wäimeheks on?"

„Teie mängite Georg Markhami kasuks mängu," pajatas Cerus mõrudalt. „Arge unustage mitte, et mina kaebtuse tõstja ei olnud."

„Ma ei unusta mitte," wastas Bentli, „ja üksnes selleläbi peased sa nuhtlusest. Hä-

bemata laimdus piab tagasi wõetud ja tema ilmsüitus kõige ilma ees tunnistatud saama."

„Kõige ilma ees tunnistatud? Kelle läbi?"

„Sinu läbi!"

„Teie nõuate enam kui minu wõimuses seisab. Kuidas wõin mina tema pealt seda teutust ära wõtta?"

„Lihtsalt selle läbi, et sa iseennast wargaks tunnistad," wastas Bentli rahuliselt. „See teeb ka kõige kahtlasemaid rahulikuks."

„Kuidas?" kisendas Cerus, „et halwa ümberkäimise eest peaseda, pian mina ennast ühes tegewuses süidlaseks tunnistama, mis mulle ilmaski mõttesse ei ole tulnud? Ei ialgi! Kas see on Teie õiglane meel oma surnud õe poja wastu?"

Kaupmees lautas rahulikult paberid wälja, mis Richard Santfordi laekast oli leidnud ja wanaisa kätte annud. Cerus Kearn kahwatas ära nagu surnu. Ühe silmapilguga nägi ta, et tema pettused täieste awalikuks oliwad saanud.

„Sa nõuad õigust," wõttis Bentli jälle sõna, „see piab sulle osaks saama. Mina olen

ettewalmistatud, oma toimetusi sinu wastu ilma ees täieste wastama. Minul ei ole mitte waja sulle meelde tuletada, et sa koguni nurjatu inimene oled ja et ma mingisugust halastust — oma tütrepoja — salajamõrtsuka wastu ei tunne."

Cerus ägas. See hoop oli trehwanud.

„Teil on õigus," kogeldas ta, „mina olen kerjaja, ja kui ma loota tohiksin . . ."

„Ära nõua mingisugusid tingimisi!" põrutas Bentli.

„Olgu siis! Ma olen Teie käes ja tahan teha, mis Teie soowite."

Bentli märguandmise peale astus Peeter Mangles sisse; tema järel tuliwad: Morton, kaubamaja adwokat, Georg Markham, selle kaaskaupleja Thornton ja Inglismaa panga direktor. Georgi nähes lendas jälle surnukahwatus üle Cerus'e näu.

Georg Markham pakkus oma äiale kätt.

„Weel mitte," ütles see, „Teie piate esiteks täie õiguse kätte saama! Siis alles tunnen ma, et oma endist eksitust Teie käest wõin andeks paluda."

Peeter Mangles'i silmis olid pisarad.

„Olge nii hea, lugege valmis kirjutatud paberid ette," ütles Bentli advokadile.

Esimene kiri oli ühenduse lõpetamine, mis siia saadik onu ja õepoja vahel oli olnud.

„Kirjuta alla!" käskis kaupmees.

Cerus viivitas.

„Kirjuta alla!" kordas kaupmees valjuste. „Mina ei manitse enam."

Cerus põikles vastu ja palus armu. Bentli vastas sellega, et ta Peetrit käskis kohtuteenert sisse kutsuda.

„Pia!" kähistas Cerus, „ma täidan nõudmist."

„Pange tähele," ütles Morton, — „see piab Teie poolt vabameelne toimetus olema!"

Süidlane kirjutas nime alla. Peeter Mangles ja üks selle tarvis sisse kutsutud vanem kaubamaja ametnik tõendasivad allkirja.

„Lootuse järele võin ma nüid minna," ütles Cerus.

„Weel mitte," wastas onu, „ühte allkirja on weel waja."

Ta andis Santforti kirjad advokati kätte, mida see tähtsalt ja sõna sõnalt ette luges. Lugemise ajal kattis külm higi wiletsa Cerus'e nägu, kuna teiselt poolt Georg Markhami pöskedel auuline uhkus punetas, kes ennast nüid korraga kõigest teutusest wabastatud tundis olema. Thornton pigistas õnne soowides tema kätt.

„Küllalt!" kisendas Cerus. „Laske mind allakirjutada, kui ma mitte meelest nõdraks ei pia minema!"

Bentli oli sellega rahul ja Cerus kirjutas tunnistusele nime alla, mis läbi tema kuritööd kinnitatud saiwad.

„Georg Markham," ütles nüid Bentli, „nüid alles, kui ma oma endist eksitust heaks olen teinud, palun ma Teie kätt!"

Lepitus sai wastastikuse sooja käe pigistamisega kinnitud.

„Ma teadsin küll, et nõnda tulema saab," ütles Peeter liigutatult. „Ikka ütlesin ma, et

tema süda nii õige on, nagu minu pea raamat, ja selle eest võin mina hea olla!"

„Mine!" ütles Bentli selle peale oma nurjatumale õepojale. „Kahetse, kui sa võid, ja saa ausaks meheks!"

Viha ja meeleäraheitmise pilguga läks Cerus Kearn välja. Tal oli oma palk käes, ja ainult möödaminnes olgu veel tähendatud, et ta mõne kuu pärast haledal kombel juba otsa sai.

Selleşama päewa pealelõunal, mill Cerus Kearn oma palga sai, oli Bentli Peetri oma wäimehe majasse saatnud ja oma tütrele ütelda käskinud, et tema ise ka tuleb ja Raelile ilusa kingituse ühes toob.

Rael oli oma isa teatuse kätte saanud ja murdis selle üle alles pead, kui juba wanger ukse ette sõitis ja kohe selle peale Bentli südamelikult teretades tuppa astus, kus Georg Markham, Rael, Maria ja Peeter Mangles koos olewad. Bentli istus kolde juurde ja seisis pead käe peale tuetades natukene aega mõttes. Silmanähtawalt oli temal midagit südame peal.

„Sa ei ole mitte wäga uudishimuline," ütles ta wiimaks tütrele.

Rael waatas imestades tema peale.

„Kas ſa ſelle kingituſe ära oled unuſtanud, mis ma ſulle Peeter Mangles'i läbi lubaſin? Kas minu andeð ſinu meeleſt midagit wäärt ei ole?"

„Teie teate," wastas Rael, „kui kalliks ma Teie kõige wähemat armastuſe tunnistuſt pian. On ſee mull kindel, ſiis ei ole mull midagit enam ſoowida."

„Siis piad ſa õnnelikum olema, kui ſuurem jagu teiſi inimeſi," wastas Bentli, „ſeſt wähe inimeſi ſiin ilmas wõiwad kiita, et taewas neile enam mingit õnnistuſt anda ei wõi? Kudas? Kas ſull enam ühtegit ſoowi ei ole? Mitte ühtegit?"

„Iſa!" hüüdis erutatud naine ja piſarad langeſiwad temal ſilmiſt, „mina uſun, et Teie ſõnad heaste mõeldud on, aga nad lõikawad mulle ſüdamesſe. Kui teie minu kurbtuſt, minu otſa ſaamata muret tunnekſite, ſiis ſaakſite Teie teiſite otſuſtama. Kui minu huuled ajuti naeratawad, ſiis ſünnib ſee ſellepäraſt, et ma teiſte rõemu ei taha rikkuda. Olge armuline minu wastu ja ärge oſatage ſeda haawa mu ſüdames, mis juba mitu aastat minu elu kibedaks teeb!"

Maria ruttas ema juurde, hakkas tema ümbert kinni ja püüdis ilmaaegu tema rohkeste woolawaid pisaraid ära musutada. Peeter selle wastu läks näust punaseks, tarwitas tihti tasku rätikut ja waatas wihaselt oma peremehe peale.

„Temal on täieste krokodili süda!“ pomises ta.

„Härra Bentli,“ sõnus Georg, „on see targaste? on see armurikkalt?“

„Wait!“ pajatas kaupmees wäimehe jutu wahele.

„Rael,“ rääkis ta siis ilmaaegu waljuks teha püüdwa healega, „sina ei saa wististe mitte armuta olekut süüks andma; sa oled ema ja wõid sellepärast wanemaliku armastuse üle otsustada. Palju ennemalt, kui et ma sinule asjata walu walmistaksin, wõtaksin ma seda enese külge.“

Raeli nägu läks häkitselt walgeks, nagu lubjatud sein.

„Jumal on halastaja,“ rääkis Bentli edasi, „õnnistus, mis meie sagedaste enestele palawa palwetuste, õhkamiste ja pisaratega healitseme,

on mõnikord juba enne walmis, et temaga meie kannatust tasuda.

Läbitungiw kisa — meie ei wõi teda rõemu, weel wähem lootuse hüideks nimetada — tungis waese ema rinnust, kui nende sõnade tähendus häkitselt tema hinges selgeks sai.

„Teil on teatusi minu pojast!“ hüidis ta. „Ma tunnen seda, ma luen seda Teie silmist, mis armastusest üle jooksewad. Teie olete liig armuline, kui et mind petliku lootustega tahate piinata. Ta elab! Rääkige! Oh isa, miks-pärast seda tühja ettewalmistamist! Ema süda on kõwa! Rääkige, ehk põnewus tapab mind! Richard, mu poeg!“

Richard, kes wanaisaga ühes oli tulnud, seisis eestuas ja tema süda pekstis kannatamatalt ootuses, sest tema pidi nüid wiimaks, wiimaks nii kauase lahutuse järele, oma ema, oma isa, oma õde jällenägema. Kui ta oma nime nii kaebawalt hüitawat kuulis, ei ootanud ta mitte enam wanaisaga kokku räägitud sissеastumise märgi peale, waid tormas tuppa.

„Ema, kallis ema!“

Need oliwad ainukesed sõnad, mis ta erutus teda laskis kõnelda, aga nendes oli nõiawõim,

mis ema südames kaua uinuwat wastukaja kuuldawalle tõi. Ühe silmapilguga oliwad ema käed jälle leitud poja ümber hakkanud, nende südamed tuksusiwad teineteise külles ja ema uuled rõhusiwad poja põskede peale.

Tükil ajal ei julgenud isa ega õde jällenägemise öntsust segada; sest nad tundsiwad, et siin ema armastusel püham õigus oli, kui nendel. Ometi ei unustanud Rael ka neid.

„Georg," nuukšus ta, „meie poeg! Maria, sinu wend!"

Richard wõttis nutja tütarlapse ümbert kinni, kes oma pea tema õla peale laskis wajuda.

„Mu poeg, ütles sügawaste liigutatud isa, Richardi kätt peusse wõttes, — „mina wõin sulle ilma häbipunata wastu astuda. Mure ja ingli süda on mind joomise haiguseft arstinud."

„Ma tean kõik, tean, kudas Teie wõidelnud ja wõimuft saanud olete, ning olen selle peale uhke, et Teid isaks tohin nimetada," wastas noormees.

Õhtu läks wastastikuse seletustega mööda, millest kõik elawalt osa wõtsiwad. Härra Bentli katsus oma waljut toimetust wabandada, aga ei peasnud ometi kõikide kaisutamise nuhtluseft. Juba koitis, kui perekond lahkus, et puhkamist

otsida. Kui Bentli minema läks, tahtis Richard temaga ühes minna, aga wanaisa lükkas teda õrnalt tagasi.

„See maja on nüüd sinu kodu, Richard," ütles ta. Ka minu maja ei saa enam rõemuta olema, sest need õnnelikud näud, mis ma siia maha jätan, saawad nagu rõemsad mälestused minu ümber lehwitama."

Sellel ööl ei olnud küll rõemsamaid inimesi terwe maakera peal, kui Georg Markhami katukse all. Küll oliwad nad oma õnne pidanud kallilt ostma, aga tema maitsemine oli nüüd seda magusam.

Nõnda lõpeb see lugu. Lugeja wõib temast näha, kudas iga hea ja kuri töö warem ehk hiljem oma palga leiab. Meie elu on niisugune, et temas mitmed kiusatused ette tulewad, aga meie piame neid mehiselt ära kandma, ja kui niisuguste ebawooruste sisse langeme, nagu wiina- ning õllejoomine ja muud niisugused elu hukkajad wiad on, siis piame niisamati nende wastu wõitlema, nagu Georg seda tegi. Lastele panen ma Richardit eesmärgiks, kes oma wanemaid palawalt armastas ja isa auu peastmist ülemaks arwas, kui suurt warandust ja rikkust.

Hind 20 kop.